فصلنامه حسابداری مالی/سال دوازدهم/ شماره ۴۸/زمستان ۹۹/صفحات ۶۳- ۲۹

واکاوی برنامه‌ریزی درسی حسابداری مدیریت حرفه‌ای و سرفصل‌های آن با استفاده از تحلیل محتوا

محمد نمازی*
پدرام عزیزی**
علی قاسمی اقباش***

تاریخ دریافت ۱۳۹۹/۰۴/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۱۷

چکیده

پژوهش حاضر درصدد تحلیل محتوای سرفصل‌ها و دروس ارائه شده در دانشگاه‌های برتر دنیا و دانشگاه‌های ارائه‌دهنده حسابداری مدیریت در ایران و همچنین بیانیه‌ها و چارت‌های جامعه حسابداران مدیریت خبره (CIMA)، دسته‌بندی موضوعی دروس و شناخت میزان تمرکز موضوعی دروس و فراوانی دروس ارائه شده (از جمله دروس عمومی و تخصصی حسابداری مدیریت حرفه-ای) در دانشگاه‌های منتخب دنیا برای تدوین سرفصل‌های جدید در رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای برآمده است. در این راستا، ابتدا با استفاده از نمونه‌گیری قضاوتی ۵۰ دانشگاه برتر ارائه‌دهنده رشته حسابداری در مقطع تحصیلات تکمیلی در سطح دنیا طبق نظام رتبه‌بندی QS در سال ۲۰۲۰ میلادی و ۵ دانشگاه ارائه‌دهنده حسابداری مدیریت در ایران در سال ۱۳۹۸ و همچنین، بیانیه‌های CIMA انتخاب شدند. همچنین، در این پژوهش با به‌کارگیری روش دلفی فازی و نظرخواهی از صاحب‌نظران رشته حسابداری مدیریت، سعی شد که تا حد امکان سرفصل-های منتخب برای رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای در ایران بومی گزینی شود و مهر تأیید صاحب‌نظران را داشته باشد. نمونه دانشگاه‌های هدف از لحاظ فراوانی قاره‌ها، تنها متمرکز بر یک قاره نبود و شامل قاره‌های آمریکا، اروپا، آسیا و استرالیا می‌باشد. نتایج تحلیل محتوا حاکی از آن است که ۸۲ درصد دانشگاه‌های منتخب، کارشناسی ارشد حسابداری را به‌صورت آموزش محور

* استاد حسابداری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران. (نویسنده مسئول)
Email: MNamazi@rose.shirazu.ac.ir
**دانشجوی دکترای حسابداری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.
Email: pedram.azizi@shirazu.ac.ir
***دانشجوی دکترای حسابداری، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.
Email: alighasemi.eghbash@yahoo.com

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

(دروس تئوری و پایان‌نامه) و ۱۴ درصد صرفاً پژوهش محور و ۹۰ درصد ایـن مقطع را بـه‌صورت ناپیوسته و ۶ درصد نیز بـه‌صورت پیوسته ارائـه می‌کنند. در مقابل نیز ۶۴ درصد مقطع دکتری را به‌صورت آموزش محور و ۲۰ درصد نیز به‌صورت پژوهش محور و ۸۲ درصد این مقطع را به‌صورت ناپیوسته و ۲ درصد نیز به‌صورت پیوسته (دانشگاه ملبورن) ارائه می‌کنند. در نهایت، بر مبنای اطلاعات به دست آمده و مطابقت آن با برنامه آموزشی ایران، یک لیست پیشنهادی دقیق و جامع در جهت آموزش و تربیت نیروهای متخصص و متعهد و افزایش کارایی دانش‌آموختگان رشته حسابداری مدیریت ارائه شده است.

واژه‌های کلیدی: حسابداری مدیریت حرفه‌ای، برنامه‌ریزی درسی، نظام رتبه‌بندی QS، CIMA، تحلیل محتوا.

۱- مقدمه

با توجه به تغییر و تحول‌های شگرف محیط کسب و کار، پیشرفت سریع فناوری و سیستم‌های اطلاعاتی، جهانی شدن بازارها، مشتری مداری، توجه به ارتقا و کیفیت محصولات، نقش حسابداران مدیریت کنونی از تهیه اطلاعات به تهیه و تفسیر اطلاعات گوناگون اعم از مالی و غیرمالی برای استفاده‌کنندگان درون‌سازمانی و برون‌سازمانی تغییر یافته است؛ بنابراین، باید از تخصص‌های پیچیده‌تری برخوردار باشند تا بتوانند خدمات بهتری را ارائه دهند و جایگاه متناسب با شأن خود را به دست آورند (ژانگ، نمازی، گوو و لی[1]، ۲۰۲۰؛ نمازی و دهقانی، ۱۳۹۷). هم‌زمان با چنین تغییراتی، از مهم‌ترین دغدغه‌های مسئولان ذی‌ربط در امر آموزش، تربیت حسابداران مدیریت متخصص و شایسته است که نیازهای سازمان‌های انتفاعی و غیرانتفاعی را برطرف سازند (شریعتی، طالب‌نیا و رویایی[2]، ۲۰۲۰). در این راستا، دانشگاه‌ها به‌عنوان مرکز پرورش انسانی توانمند و متخصص از اهمیت بسزایی برخوردارند. شیوه آموزش حسابداری مدیریت در دانشگاه‌ها نقش حیاتی و مهمی را در پرورش نیروهای متخصص و قابل‌اعتماد برای ورود به بازار کار ایفا می‌کند و باعث ارتقاء حرفه حسابداری مدیریت در جامعه نیز می‌گردد (لی و هوآنگ[3]، ۲۰۲۰). رشته‌های آموزشی از جمله حسابداری مدیریت در جوامع پیشرفته، حاصل تعامل عرصه‌های تجربی و محیط‌های آموزشی می‌باشند. چنین ارتباطی سبب می‌شود کیفیت فناوری و عملیات در یک فرآیند مستمر رو به بهبود باشد و محیط‌های آموزشی، الگوهای عملی از عملیات فرض شوند و دانش‌آموختگان در چنین محیط‌هایی آمادگی لازم جهت برقراری ارتباط بین دانسته‌های

1 Zhang, Namazi, Guo & Li
2 Shariati, Talebnia & Royaee
3 Li & Huang

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

تئوریک و عرصه‌های عملی در کوتاه‌ترین زمان را داشته باشند (نونهال‌نهر و رحمتی‌قورولو، ۱۳۹۰). این در حالی است که در دانشگاه‌های ایران برخلاف بسیاری از دانشگاه‌های معتبر جهان، هدف از آموزش دروس حسابداری مدیریت در دوره‌های کارشناسی ارشد و دکترای حسابداری چندان مشخص نیست و به‌نظر می‌رسد محتوای فعلی آن، بیشتر بر اساس متون و کتاب‌های خارجی تدوین شده است و ارتباط محدودی با محیط فعالیت‌های اقتصادی ایران دارد (رفیعی و صفرزاده، ۱۳۹۰).

حسابداری مدیریت یکی از دروسی است که روش‌های تدریس آن طی سال‌های متمادی اخیر، تحولات چشمگیری در سطح جهان به خود دیده و نیاز است که این تحولات شناسایی و با آن‌ها هم‌جهت شد (شریعتی و همکاران، ۲۰۲۰). به همین منظور با بهره‌گیری از الگوها و روش‌های نوین آموزشی در سطح جهانی، باید هم‌جهت با تغییرات در محیط، تفکرها و باورها نیز تغییر یابند. لذا، ایجاد یک سیستم آموزشی مناسب که مبتنی بر تقاضا و نیازهای جامعه و منطبق بر اهداف، سیستم‌ها و نگرش‌های جامعه باشد، از پدیده‌های این تغییرات یاد شده است (شوگهارا و ویلسون[1]، ۲۰۱۳)؛ بنابراین، ضروری است تا در راستای ارضای نیازهای جدید جامعه کسب و کار، یک برنامه و الگوی نوین تدریس دانشگاهی تدوین گردد تا منطبق بر نیازها، اهداف و نگرش جامعه باشد و افزون بر آموزش مهارت‌های اولیه حسابداری مدیریت به دانش‌آموختگان، آن‌ها را در ایفای نقش سازمانی و تعامل‌های فردی و گروهی در طول عمر کاری خود در مشاغل مرتبط آماده کند. این مهم برآورده نخواهد شد مگر با شناسایی نیازهای جدید سازمان‌ها و شرکت‌های هدف و کوشش در جهت رفع این نیازها با آموزش و تربیت نیروهای متخصص و متعهد و هم‌راستا شدن با سیستم نوین آموزش جهانی.

بنابراین، با توجه به تغییرات بسیار سریع در محیط کسب و کار و هم‌زمان با پیشرفت‌های علمی حوزه حسابداری مدیریت، معرفی فن‌ها و سیستم‌های جدید، تغییر و بازبینی محتوای درسی دوره‌های حسابداری مدیریت و حرفه‌ای نمودن آن، امری اجتناب‌ناپذیر و ضروری به نظر می‌رسد. در این راستا پژوهش حاضر درصدد تحلیل محتوای سرفصل‌ها و دروس ارائه شده در دانشگاه‌های برتر دنیا و دانشگاه‌های ارائه‌دهنده حسابداری مدیریت در ایران و همچنین بیانیه‌ها و چارت‌های جامعه حسابداران مدیریت خبره (CIMA[2]) و شناخت میزان تمرکز موضوعی و فراوانی دروس ارائه شده (از جمله دروس عمومی و تخصصی حسابداری مدیریت حرفه‌ای) برای تدوین سرفصل‌های جدید در رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای برآمده است. به عبارتی، هدف

1 Sugahara & Wilson
2 The Chartered Institute of Management Accountants

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

اصلی پژوهش حاضر واکاوی برنامه‌ریزی درسی حسابداری مدیریت حرفه‌ای و سرفصل‌های آن با استفاده از تحلیل محتوا و پاسخگویی به ۱۱ سؤال مطرح شده (در بخش‌های بعدی بیان شده است) در این زمینه است.

اهمیت پژوهش حاضر این است که با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در پژوهش‌های واکاوی برنامه‌ریزی درسی حسابداری مدیریت حرفه‌ای در ایران، این اولین پژوهشی است که با استفاده از تحلیل محتوای سرفصل‌ها و دروس ارائه شده در دانشگاه‌های برتر دنیا و دانشگاه‌های ارائه‌دهنده حسابداری مدیریت در ایران و همچنین بیانیه‌ها و چارت‌های جامعه حسابداران مدیریت خبره، به بررسی و واکاوی برنامه‌ریزی درسی حسابداری مدیریت حرفه‌ای و سرفصل-های آن طبق موارد مذکور می‌پردازد. انتظار بر این است که بررسی انتقادی و مقایسه‌ای در سطح بین‌المللی در ارتباط با محتوای درسی دوره‌های تحصیلات تکمیلی حسابداری مدیریت بتواند به متولیان برنامه‌ریزی آموزشی در ایران جهت ارتقای کیفیت آموزش تخصصی و استفاده اثربخش از منابع به‌روز و مناسب یاری رساند. همچنین، امید است که نتایج پژوهش، در جهت اعتلای هدف والای آموزش و تربیت نیروهای متخصص و متعهد مفید واقع گردد و موجب افزایش کارایی دانش‌آموختگان رشته حسابداری مدیریت در جهت رفع نیازهای کنونی و آتی کشور شود. همچنین، موجب آشنا نمودن دانش‌آموختگان با فناوری‌های نوین اطلاعاتی و نقش آن‌ها در بازار کار، حل معضلات عملی کشور در زمینه مسائل حسابداری مدیریت و ارائه سیستم‌های نوین شود. آموزش رشته حسابداری مدیریت از حالت تئوری‌گرایی به سمت عمل‌گرایی و تطابق بیشتر با بازار کار نیز سوق یابد. تناسب بیشتری بین درس‌های ارائه شده برای رشته حسابداری مدیریت در دانشگاه‌های و نیازهای حرفه در عمل برقرار گردد و دانش‌آموختگان این رشته هم‌زمان از جنبه نظری و عملی آموزش ببینند و مشکل بنیادی در ورود به حرفه و کسب توانایی عملی پس از دانش‌آموختگی نداشته باشند و باعث ارتقاء جایگاه حرفه حسابداری و کاهش شکاف بین تئوری و عمل گردد.

۲- مبانی نظری پژوهش

روش تدریس را می‌توان به دو گروه اصلی تقسیم نمود: ۱. روش‌های تدریس فعال و ۲. روش-های تدریس غیرفعال (سنتی) (میردریکوند، حاجی‌حسین‌نژاد، علی‌عسکری و ادیب‌منش، ۱۳۹۴). در روش تدریس غیرفعال در دانشگاه‌ها، فقط استاد نقش فعالی را در جریان تدریس به عهده دارد و مطالبی را که از قبل تعیین شده است به طور شفاهی در کلاس بیان می‌کند و دانشجویان

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

در این میان واکنش چندانی از خود نشان نمی‌دهند (لب[1]، ۲۰۱۵). تدریس سنتی تنها وظیفه خود را بر آن می‌داند که حافظه دانشجو را از معلومات انباشته کند؛ بنابراین، خلاقیت فقط جای اندکی در آموزش سنتی دارد، زیرا در آموزش سنتی ارائه مفاهیم به‌صورت شفاهی از طرف استاد و تکرار و حفظ کردن و پس دادن مطالب از سوی دانشجویان انجام می‌شود. بدین ترتیب، ذهن دانشجویان با جزئیات شتاب‌زده و نامربوط انباشته می‌شود و تلاشی برای پاسخ‌های چالش‌انگیز وجود ندارد. شیوه‌های آموزش سنتی در حسابداری مدیریت حرفه‌ای، دانشجویان را با روش‌های شناختی که مرتبط با دنیای فردا است، همراه نمی‌کند و چنین تدریس نامناسبی همراه با طرح موضوعات بحث‌برانگیز، محیط آموزشی ملالت‌آوری را ایجاد می‌کند. برای پر کردن این شکاف و فقدان، می‌توان با روش‌های فعال و پویا مانع از کسب این دیدگاه سطحی‌نگر شد (ده‌آراجو و اسلومسکی[2]، ۲۰۱۳). این در حالی است که برنامه‌های آموزش حسابداری در بیشتر دانشگاه‌ها با تغییرهای فناوری و نیازهای حرفه حسابداری، متناسب نیست و اغلب بر روش سنتی تدریس تمرکز دارند (باغومیان، محمدی و عرب‌زاده، ۱۳۹۴).

از آن‌جا که تحولات و پیشرفت‌های روزافزون دنیای کسب و کار بیش از پیش محسوس و نمایان شده و دانش کنونی ممکن است در آینده منسوخ گردد (پورناماساری، پوتری و عزیزه[3]، ۲۰۱۹)، سطحی‌نگری در یادگیری سیر گسترده دانش در بلندمدت به نفع حسابداران مدیریت حرفه‌ای و حرفه حسابداری مدیریت نخواهد بود (لی و هوآنگ، ۲۰۲۰). لذا ضروری است که همگام با این پیشرفت‌ها، حسابداری نیز با تخصصی‌تر شدن، توان پاسخگویی به نیازهای جدید را کسب کند. تخصصی نمودن و توسعه حسابداری مستلزم وجود زیرساخت‌ها و ابزارهای تخصصی از جمله دوره‌های آموزشی دانشگاهی با محتوای مناسب، فعال، درخور، عملی و تخصصی آموزشی است (سیگل و کولزا[4]، ۱۹۹۶). مهم‌ترین رکن توسعه، فعال و تخصصی نمودن این شاخه، تولید محتوای آموزش تخصصی بر اساس یک برنامه آموزشی مدون و علمی است که بتواند شکاف بین تئوری حسابداری مدیریت و حرفه را کمتر کند و انسان‌های متخصص در این رشته را تربیت کند. این برنامه آموزشی باید بر اساس روش فعال تدریس بنا شود (ده‌آراجو و اسلومسکی، ۲۰۱۳). در روش‌های تدریس فعال پیشنهاد می‌گردد که از وسعت برنامه کاسته شود و کیفیت برنامه اهمیت پیدا کند، زیرا ثابت شده است شناخت و معرفتی که طی تفحصات و پژوهش‌های آزادانه‌ی مشخص به دست می‌آید بهتر در ذهن باقی می‌ماند و به دانشجو این فرصت را می‌دهد که به

1 Loeb
2 De Araujo & Slomski
3 Purnamasari, Putri & Azizah
4 Siegel & Kulesza

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

کسب روش‌هایی نائل شود که در تمام دوره زندگی مورد استفاده قرار گیرد و به طور مداوم دامنه کنجکاوی او توسعه یابد و یاد بگیرد که چگونه عقل خود را شخصاً به کار اندازد و آزادانه مفاهیم و تصورات خود را بنا کند (هیلی و مک‌کوچن[1]، ۲۰۰۸).

تدوین چنین برنامه‌ای که روش تدریس فعال را در نظر می‌گیرد، مستلزم بررسی و واکاوی تغییرات دنیای کسب و کار، پیشرفت سریع فناوری و سیستم‌های اطلاعاتی و شناسایی حرکت دانشگاه‌های بزرگ و معتبر به‌سوی به‌روز نمودن محتوای آموزشی خود و انعطاف‌پذیرتر شدن در راستای پاسخ به تغییرات است. همان‌طور که بیگز[2] (۲۰۰۳) استدلال می‌کند که هنگام طراحی دوره‌های تدریس باید مؤلفه‌های اصلی یادگیری و تدریس در نظر گرفته شود. این مؤلفه‌ها شامل ۱. برنامه درسی، ۲. نتایج یادگیری، ۳. راهبردهای آموزش و یادگیری (روش‌ها) و ۴. رویکردهای ارزیابی نتایج یادگیری است. از طرفی، تربیت حسابداران مدیریت شایسته یکی از مهم‌ترین اهداف نظام‌های آموزشی و حرفه‌ای کشورهاست که می‌تواند منجر به تقویت حرفه و ارتقا آن در راستای یک علم دانشگاهی شود (صفری‌گرایلی و رضایی پیته نوئی، ۱۳۹۵).

طبق نظر اکثر پژوهشگران (مافتت‌لندرز، ارسکین و لیندرز[3]، ۱۹۹۷؛ فلین و کلین[4]، ۲۰۰۱؛ الت[5]، ۲۰۰۷؛ دوران، هیلی، مک‌کوتچن و کالاگان[6]، ۲۰۱۱) پرورش نیروهای متعهد و فارغ-التحصیلان باکیفیت، مستلزم استفاده از روش فعال و ایجاد تفکر انتقادی و روحیه مشارکتی در آن‌ها می‌باشد. خلق تفکر انتقادی در دانشجویان حسابداری از مهمترین دغدغه‌های مدرسان این حوزه است. محققان معتقدند که تحلیل مطالعات موردی در زمینه حسابداری، دانشجویان را نسبت به فرآیندهای تصمیم‌گیری واقعی، کار گروهی و ارتباطات قوی ترغیب می‌کند (مافتت-لندرز و همکاران، ۱۹۹۷؛ فلین و کلین، ۲۰۰۱؛ دوران و همکاران، ۲۰۱۱). در مطالعات موردی که در تقابل با روش سخنرانی صرف مدرس می‌باشد، دیگر انتقال مطالب از معلومات مدرسان به جزوه‌های دانشجویان مطرح نیست. دانشجویان در این روش مسئول شناسایی و بحث در مورد مشکلات و ارائه راه‌حل‌های سازنده در قالب یک گروه و به طور مشارکتی هستند (الت، ۲۰۰۷). شناسایی مشکلات، بحث و ارائه راه‌حل دانشجویان را وادار به تفکر انتقادی و عمیق، مشارکت مؤثر، قضاوت حرفه‌ای و درک مسئله می‌کند و همین امر موجب افزایش توانایی آن‌ها در حل

1 Healy & McCutcheon
2 Biggs
3 Mauffette-Leenders, Erskine & Leenders
4 Flynn & Klein
5 Ellet
6 Doran, Healy, McCutcheon & O'Callaghan

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

مشکلات و ارائه رهنمودهای عملی می‌شود؛ بنابراین، مشخص می‌گردد که مطالعات موردی از جمله‌ی روش‌های یادگیری مشارکتی است که به‌شدت در محیط دانشگاهی امروزی به آن نیاز است.

یادگیری مشارکتی یک فن تعلیم و تربیتی در راستای آموزش گروهی است. این فن آموزشی مبتنی بر این اصل است که دانش و مهارت فقط به مربی تعلق ندارد، بلکه می‌تواند هنگامی حاصل شود که دانشجویان با همکاری و کار مشارکتی با یکدیگر، ارائه پیشنهادها و ارزیابی ایده‌های نوآورانه جدید و ارتباط منظم با یکدیگر در یک محیط باز و مبتنی بر احترام درگیر باشند (جونز[1]، ۲۰۱۴). دانشجویان در چنین محیطی به یادگیری مشترک نگرش مثبت‌تر و انگیزه بیشتری دارند و معتقدند تجربه دیگر دانشجویان به آن‌ها کمک می‌کنند و رضایت تحصیلی آن‌ها افزایش می‌یابد (لایت[2]، ۲۰۰۱). یادگیری‌های مشارکتی، مهارت‌های ذهنی موردنیاز دانشجویان حسابداری را نیز تقویت می‌کنند. طبق استانداردهای بین‌المللی آموزش حسابداری (۱۳۹۰) مهارت‌های ذهنی موردنیاز در رشته حسابداری شامل شناخت مسائل، درک دانش موردنیاز به‌منظور شناسایی و حل مسائل و به‌کارگیری راه‌حل‌ها، تحلیل، ارزیابی می‌باشد. البته، به همان میزان که این عوامل حائز اهمیت هستند؛ در بلندمدت، نیز آموزش مداوم نسبت به فراگیری هر نوع دانش مقطعی از اهمیت بیشتری برخوردار است. آموزش مستمر مهارتی است که باید کسب شود، نگرشی ذهنی است که باید پرورش یابد و ارزشی است که مورد تأیید جامعه می‌باشد (استانداردهای بین‌المللی آموزش حسابداری، ۱۳۹۰).

بنابراین، آموزش حسابداران مدیریت حرفه‌ای ممکن است در یک محیط دانشگاهی به طور بلندمدت و یا از طریق برنامه‌های کوتاه‌مدت آموزش صلاحیت‌های حرفه‌ای صورت پذیرد. به عبارتی، می‌توان از محتوای علمی دوره‌های آموزش حرفه‌ای حسابداری به‌منظور گسترش مهارت-های حرفه‌ای بهره جست. در هر سطحی از آموزش، دوره‌های موردنظر باید متناسب با نیازهای جامعه هدف و مطابق با سرفصل‌های دوره‌های آموزشی تحت حمایت انجمن‌های تخصصی و دانشگاهی ارائه شود (استانداردهای بین‌المللی آموزش حسابداری، ۱۳۹۰). آگبیوگو[3] (۲۰۱۰) معتقد است مهارت‌های موردنیاز حسابداران در حوزه حسابداری مدیریت اعم از شاغل و حسابدارانی که قصد ورود به حرفه و بازار کار حسابداری مدیریت دارند، شامل مهارت‌های رایانه‌ای

1 Jones
2 Light
3 Agbiogwu

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

در سطح بسیار بالا، مهارت‌های ارتباطی، تحلیلی و توانایی ترکیب داده‌ها در سطح بالا و مهارت-های شخصی، توانایی خلاقیت و ابتکار در سطح متوسط می‌باشند.

۱-۲- پیشینه پژوهش

۱-۱-۲-پیشینه داخلی

بزرگ اصل، رحمانی و رفیعی (۱۳۹۲) پژوهشی تحت عنوان مقایسه دوره دکتری حسابداری در دانشگاه‌های ایران با دانشگاه‌های آمریکا انجام دادند. برای انجام این پژوهش، تعداد ۵۹ نمونه شامل دانشگاه‌های تراز اول آمریکا در رشته حسابداری، افزون بر دیگر دانشگاه‌های برگزارکننده دوره دکتری حسابداری در آمریکا را از ابعاد هدف دوره، نحوه پذیرش دانشجو، مدت دوره و برنامه درسی، موردبررسی قرار دادند. نتایج پژوهش حاکی از آن بود که همسانی هدف دوره دکتری در تمام دانشگاه‌های آمریکا وجود دارد و هدف تمام دانشگاه‌ها آماده‌سازی دانشجویان برای انجام پژوهش و فعالیت‌های آموزشی عنوان شده است. در این پژوهش بر تفاوت‌های حسابداری مالی تأکید شده است اما پژوهش حاضر بر تفاوت‌های حسابداری مدیریت تأکید دارد.

صفری‌گرایلی و رضایی پیته نوئی (۱۳۹۵) پژوهشی تحت عنوان "ارائه الگویی برای شناسایی و رتبه‌بندی مهارت‌های موردنیاز دانش‌آموختگان حسابداری" انجام داده‌اند. نتایج حاصل از تحلیل ۱۲۶ پرسشنامه دریافتی از مدیران مالی شرکت‌های بورسی نشان داد که از نظر شاغلین حرفه، اهمیت مهارت‌های تخصصی حسابداری از سایر مهارت‌ها بیشتر بوده و پس از آن مهارت‌های تحلیلی، ارتباطی، شخصیتی، افزایش قابلیت‌ها، مدیریت استراتژیک و رهبری به ترتیب اولویت قرار گرفتند. در این پژوهش بر رتبه‌بندی مهارت‌های موردنیاز دانش‌آموختگان حسابداری تأکید شده است اما پژوهش حاضر به دنبال تدوین سرفصل‌های جدید برای رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای است.

نمازی و دهقانی (۱۳۹۷) پژوهشی در راستای بررسی سازه‌های مؤثر بر آموزش حسابداری مدیریت و ارائه راهکارهایی برای ارتقا و بهبود آن در ایران، انجام دادند. نتایج پژوهش حاکی از آن بود که فرهنگ، ارزش‌های اخلاقی و اقتصاد حاکم بر کشور با کیفیت سیستم آموزش حسابداری مدیریت رابطه معناداری دارند. همچنین، بیشترین تمایل جهت اضافه شدن اخلاق حرفه‌ای در برنامه درسی حسابداری مدیریت مربوط به مسائل اجتماعی و محیطی با درصد فراوانی ۱۸/۴ و کمترین تمایل مربوط به مسائل تهدیدهای اخلاقی با فراوانی ۸/۳ درصد است. نتایج این پژوهش بیشتر جنبه عمومی دارد و به طور خاص برنامه درسی حسابداری مدیریت بررسی نشده اما پژوهش حاضر این شکاف را پر کرده است.

۲-۱-۲-پیشینه خارجی

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

اسکانپز[1] (۱۹۸۳) با تأکید بر فاصله تئوری و عمل در حسابداری مدیریت، روش‌های پیچیده ریاضی در این زمینه را مورد انتقاد قرار داده و به کاربرد محدود آن‌ها در عمل اشاره می‌کند. وی با تأکید به این موضوع که شاغلین در حرفه باید مناسبت و ارتباط این مطالب را در عمل درک کنند، بر توجه آنان به نتایج پژوهش‌های دانشگاهی اشاره دارد. وی بر این باور است که اغلب پژوهش‌های دانشگاهی در زمینه حسابداری مدیریت باید به شکلی طراحی و اجرا شوند که در نهایت برای حرفه مفید واقع شوند.

مک‌لین[2] (۱۹۸۸) به مطالعه تفاوت بین دیدگاه دانشگاهیان و شاغلین حرفه حسابداری مدیریت پرداخت. پس از شناسایی این فاصله راهکارهایی برای پوشش آن و تغییراتی برای برنامه درسی حسابداری مدیریت پیشنهاد کرد. این راهکارها در برگیرنده تقویت مهارت انتقادی، تحلیلی و ارتباطات و رهبری است. وی بر این عقیده بود که پژوهش‌های حسابداری مدیریت باید با توجه به مسائل علمی موجود در حرفه صورت گیرد.

مورسی، وون، سمسوری، گپالان و یو[3]، (۲۰۱۲) با بررسی استفاده از فناوری اطلاعات در راستای همگام شدن با تغییرات صورت گرفته در محیط کسب و کار، به این نتیجه دست یافتند که استفاده از فناوری اطلاعات، فرآیندهای محاسبه عملیات شرکت را ساده می‌کند و می‌تواند به ارائه داده‌های کارآمدتر تجاری کمک کند. به اعتقاد آن‌ها به‌کارگیری فناوری اطلاعات کارایی و اثربخشی سیستم حسابداری شرکت را بهبود بخشیده و منجر به گزارشگری به‌موقع و دقیق می‌شود. همان‌طور که پورناماساری و همکاران (۲۰۱۹) معتقدند که با توجه به استفاده روزافزون از سیستم‌های کامپیوتری توسط حسابداران مدیریت، حرکت در راستای فناوری اطلاعات در آموزش حسابداری مدیریت ضروری است.

آهادیات و مارتین[4] (۲۰۱۵) در پژوهشی، مهارت‌ها و ویژگی‌های موردنیاز برای دانش‌آموختگان حسابداری را از منظر شاغلین در حرفه حسابداری بررسی نمودند. نتایج پژوهش نشان داد که مهارت‌های مرتبط با ویژگی‌های شخصی حسابداران نظیر درستکاری، امانت‌داری، روابط عمومی و دقت در کار در مقایسه با سایر مهارت‌ها، از اهمیت بیشتری برخوردار می‌باشند.

اولا، کیمانی، بایی و احمد[5] (۲۰۱۸) در پژوهشی به تحلیل محتوای کتابچه‌های دوره‌های یک ساله حسابداری در ۱۲ مؤسسه آموزش عالی انگلیس پرداختند. یافته‌های پژوهش حاکی از

1 Scapens
2 Mclean
3 Moorthy, Voon, Samsuri, Gopalan & Yew
4 Ahadiat & Martin
5 Ullah, Kimani, Bai & Ahmed

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

ناهمگونی قابل‌توجهی در نحوه طراحی و ارائه دوره‌های حسابداری در مؤسسات آموزش عالی انگلیس بود. همچنین، یافته‌هـای پژوهش نشان می‌دهد کـه نتایج یادگیری دوره‌ها و استراتژی-های ارزیابی آن، در طی زمان شاهد تغییرات قابل‌توجهی بوده است.

اخیراً، معالی و آل عطار[1] (۲۰۲۰) در پژوهشی تحت عنوان "برنامه درسی حسابداری در دانشگاه‌ها و نیازهای بازار" دنبال پاسخ به این سؤال بودند که آیا برنامه‌های درسی حسابداری دانشگاه‌های اردن در حال حاضر افزون بر تعیین مهارت‌هایی که مشاغل بازار از فارغ‌التحصیلان حسابداری انتظار دارند، مطابق با تقاضای بازار است یا خیر؟ نتایج پژوهش حاکی از وجود فاصله قابل‌توجهی بین دوره‌های درسی دروس حسابداری دانشگاه‌های اردن و مهارت‌های کسب شده توسط دانشجویان در مقابل نیـازهای بازار بود. این امر عمدتـاً به این دلیل است که برنامه‌های درسی حسابداری دانشگاه‌های اردن بر اساس الزامات خاص تعیین شده توسط کمیسیون اعتباربخشی و تضمین کیفیت مؤسسات آموزش عالی[2] تدوین می‌گردد و هیچ اختیاری را برای دانشگاه‌ها در تدوین برنامه‌های درسی قرار نداده تا نیازهای بازار را برآورده کنند.

با مرور ادبیات و پیشینه پژوهش، مشخص می‌گردد همان‌طور که آلبرچ و ساک[3] (۲۰۰۰) معتقدند، آموزش‌دهندگان حسابداری در بازسازی و تجدید ساختار برنامه درسی رشته حسابداری و حسابداری مدیریت به‌منظور واکنش به تغییرهای بازار کار حسابداران مالی و مدیریت، با شکست روبرو شدند. بهیمانی و کشت‌ورز[4] (۱۹۹۴) راه‌حل‌هایی برای خروج از این مشکل پیشنهاد کرده‌اند. بر اساس یافته‌های پژوهش وی، باید همکاری تنگاتنگی بین مسئولان تدوین برنامه‌های درسی حسابداری در دانشگاه‌ها و حسابداران شاغل در حرفه وجود داشته باشد. همچنین، وی معتقد است که بررسی مداوم برنامه‌های آموزشی حسابداری، مستلزم مدنظر قرار دادن چالش‌های جاری در بازار کار داخلی کشورها و بازارهای جهانی است. لذا در پژوهش حاضر نیز سعی بر آن است که تغییرات صورت گرفته در محتوای آموزشی دانشگاه‌های معتبر ارائه‌دهنده حسابداری و به‌ویژه حسابداری مدیریت حرفه‌ای را شناسایی و با سرفصل‌های آموزشی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تطبیق دهد تا اختلاف‌ها و نیازهای آموزشی شناسایی گردد و بر اساس نتایج پژوهش‌ها و تئوری‌هایی که در بخش مبانی نظری و پیشینه پژوهش ذکر شد، تلفیق شود تا برنامه درسی مدونی در رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای در مقطع کارشناسی ارشد ارائه گردد. هدف از ارائه چنین برنامه‌ای کسب انعطاف لازم در برابر تغییرات، به‌روز نمودن محتوای آموزشی و افزایش

1 Maali & Al-Attar
2 Accreditation & Quality Assurance Commission for Higher Education Institutions
3 Albrecht & Sack
4 Bhimani & Keshtvarz

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

غنای آن، گنجاندن جنبه‌های کاربردی از جمله یادگیری‌های موردی، سمینار و کارآموزی و آمایش و نیازسنجی است.

۳- پرسش‌های پژوهش

پژوهش حاضر به تحلیل محتوای سرفصل‌ها و دروس ارائه شده در دانشگاه‌های منتخب پرداخته و قصد دارد برای پرسش‌های زیر پاسخ‌های لازم را فراهم کند:

۱. ضرورت تدوین برنامه درسی جداگانه‌ای برای حسابداری مدیریت حرفه‌ای چیست؟
۲. ۵۰ دانشگاه برتر دنیا طبق نظام رتبه‌بندی QS در سال ۲۰۲۰ که رشته حسابداری به‌ویژه حسابداری مدیریت حرفه‌ای در مقاطع تحصیلات تکمیلی ارائه می‌دهند، کدام‌اند؟
۳. توزیع فراوانی موقعیت جغرافیایی ۵۰ دانشگاه برتر دنیا طبق نظام رتبه‌بندی QS در سال ۲۰۲۰ که رشته حسابداری در مقاطع تحصیلات تکمیلی ارائه می‌دهند، چگونه است؟
۴. توزیع فراوانی مقطع کارشناسی ارشد و دکتری رشته حسابداری در ۵۰ دانشگاه برتر دنیا و همچنین پژوهش محور یا آموزش محور و پیوسته یا ناپیوسته بودن این مقاطع چگونه است؟
۵. چه تعداد از ۵۰ دانشگاه برتر دنیا طبق نظام رتبه‌بندی QS در سال ۲۰۲۰ که رشته حسابداری در مقاطع تحصیلات تکمیلی ارائه می‌دهند، رشته تخصصی حسابداری مدیریت حرفه‌ای را نیز ارائه می‌دهند؟
۶. چه دروسی در رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای در دانشگاه‌های برتر دنیا تدریس می‌شود و توزیع فراوانی این دروس از لحاظ نظری، عملی، تعداد واحد، اجباری و اختیاری بودن چگونه است؟
۷. توزیع فراوانی دروسی که در بیانیه‌ها و چارت‌های CIMA ارائه می‌گردد، چگونه است؟
۸. آیا دروسی که در رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای در دانشگاه‌های برتر دنیا تدریس می‌شود و دروسی که در بیانیه‌ها و چارت‌های CIMA ارائه می‌گردد، با یکدیگر تطابق دارند؟
۹. آیا دروسی که در رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای در دانشگاه‌های برتر دنیا تدریس می‌شود و دروسی که در بیانیه‌ها و چارت‌های CIMA ارائه می‌گردد، با دروسی که در رشته حسابداری مدیریت در مقاطع تحصیلات تکمیلی در دانشگاه‌های ایران ارائه می‌گردد، تطابق دارند؟

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

۱۰. دروس پیشنهادی و تفاوت‌های عمده آن با محتوای دروس فعلی چیست؟

۴- جامعه و نمونه آماری پژوهش

جامعه آماری پژوهش، دانشگاه‌های ارائه‌دهنده رشته حسابداری در مقطع تحصیلات تکمیلی (کارشناسی ارشد و دکتری) در سطح دنیا است. نمونه آماری پژوهش از طریق روش نمونه-گیری قضاوتی شامل ۵۰ دانشگاه برتر در سطح جهانی و ۵ دانشگاه ارائه‌دهنده حسابداری مدیریت در ایران و بیانیه‌های CIMA است. ابتدا، جهت انتخاب دانشگاه‌های هدف و بررسی الگوی آموزشی حسابداری و به‌ویژه حسابداری مدیریت در دانشگاه‌های منتخب، از معیار رتبه‌بندی QS در سال ۲۰۲۰ میلادی استفاده شد. QS یکی از معتبرترین و مهم‌ترین نظام‌های بین‌المللی رتبه-بندی دانشگاه‌های دنیا است که هرساله بیش از ۸۵۰ دانشگاه در نتایج این رتبه‌بندی ارزیابی می‌شوند. رتبه‌بندی QS از ۶ شاخص اصلی بررسی شهرت دانشگاه (وزن: ۴۰ درصد)، نسبت عضو هیئت‌علمی به دانشجو (۲۰ درصد)، استنادها به ازای اعضای هیئت‌علمی (۲۰ درصد)، ارزیابی کارفرمایان (۱۰ درصد)، دانشجویان بین‌المللی (۵ درصد) و هیئت‌علمی بین‌المللی (۵ درصد) استفاده می‌کند (سایت QS). بر این اساس، تعداد ۶۰ دانشگاه برتر دنیا در زمینه حسابداری و مالی طبق رتبه‌بندی مؤسسه QS انتخاب شدند. پس از حذف تعدادی از دانشگاه‌ها به دلایلی از جمله عدم افشای سرفصل‌های آموزشی و لاتین نبودن (محلی بودن) زبان سایت اینترنتی دانشگاه که اغلب از کشورهای چین، ژاپن و کره جنوبی (از جمله موسسه پیشرفته علم و تکنولوژی در کره جنوبی، دانشگاه یائو تونگ شانگهای چین، دانشگاه توکیو در ژاپن، دانشگاه ملی سئول در کره جنوبی) بودند، ۵۰ دانشگاه انتخاب شدند. دانشگاه‌های منتخب از کشورهای ایالات‌متحده آمریکا، بریتانیا، سنگاپور، استرالیا، فرانسه، ایتالیا، چین، کانادا، هنگ‌کنگ، هلند، آلمان و نیوزیلند می‌باشند؛ بنابراین، نمونه هدف از لحاظ فراوانی قاره‌ها، تنها متمرکز بر یک قاره نیست.

۷- روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر ماهیت، یک پژوهش آمیخته است (طبیبی، ملکی و دلگشایی، ۱۳۹۰) که هم از روش تحقیق کیفی و هم از روش تحقیق کمی استفاده می‌کند. همچنین، از دیدگاه هدف، پژوهشی توصیفی بشمار می‌آید. از دید نتایج پژوهش، در گسترهٔ پژوهش‌های کاربردی قرار می‌گیرد؛ زیرا ویژگی بارز پژوهش‌های کاربردی، تلاش برای ارائه راه‌حل عملی است که در راستای حل یک معضل و مشکل که در دنیای واقعی وجود دارد (طبیبی و همکاران، ۱۳۹۰). از دیدگاه منطق اجرا و زمان انجام پژوهش، به ترتیب پژوهشی استقرایی و مقطعی شمرده می‌شود؛ زیرا بر اساس یافته‌های حاصل از پژوهش و استدلال از جزء به‌کل، درصدد ارائه یک برنامه درسی است و برای توصیف نگرش‌های دانشگاه‌ها و انجمن‌های تخصصی و تمرکز آن‌ها بر دروس

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

حسابداری مدیریت حرفه‌ای، در یک جامعه در مقطعی مشخص از زمـان، یعنی سال ۲۰۱۹ میلادی و ۱۳۹۸ شمسی انجام شده است.

۱-۵-تحلیل محتوا

در این پژوهش از روش تحلیـل محتـوای سرفصل‌ها و دروس ارائه شده در دانشگاه‌های منتخب بهره برده شد و طبق تلفیقی از مراحل پیشنهادی نئوندورف[1] (۲۰۰۲) به پیروی از پژوهش صورت گرفته توسط نمازی، رجب‌دری و روستامیمندی (۱۳۹۶) و مراحل پیشنهادی رضوانی (۱۳۸۹) اقدامات زیر انجام گرفت:

۱. موضوع موردمطالعه با استفاده از مفاهیم "حسابداری مدیریت حرفه‌ای" و "تحلیـل محتـوای سرفصل‌ها و دروس ارائه شده در دانشگاه‌های منتخب" و علت انتخاب آن با توجه به ضروری بودن این پژوهش در ایران تعیین شد.

۲. چارچوبی که تئوری پژوهش بر آن مبتنی است، بیان شد. با توجه به چارچوب طراحی شده، ابتدا اهداف، پرسش‌ها و معیارهای مرتبط با مفاهیم مشخص و سپس، با استفاده از روش مناسب (تحلیل محتوا و نظرسنجی از خبرگان) برای معیارهای مدنظر و با اهدافی که بر آن مترتب است، به تحلیل داده‌ها پرداخته شد.

۳. ابزاری برای اندازه‌گیری معیارها در نظر گرفته شد. ابزار حاضر شامل فهرستی از معیارهای مدنظر از جمله رتبه دانشگاه، نام دانشگاه، نام کشور، مقطع کارشناسی ارشد و دکتری، نظری، عملی، تعداد واحد، اجباری و اختیاری بودن دروس، فراوانی دروس، دروس پیش‌نیاز و هم‌نیاز، پژوهش محور یا آموزش محور و پیوسته یا ناپیوسته بودن مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری در رشته‌های حسابداری و به‌ویژه حسابداری مدیریت، پرداخته شد.

۴. ابزار جمع‌آوری اطلاعات با توجه به موضوعی که قرار است پژوهش در آن انجام گیرد، شناسایی شد. این ابزار شامل سایت‌های رسمی اینترنتی دانشگاه‌های منتخب (خارجی و ایرانی)، برنامه‌های درسی CIMA و برنامه درسی مدون وزارت علوم، فناوری و تحقیقات در رشته حسابداری مدیریت است. لازم به ذکر است که با جستجوی نام دانشگاه در سایت‌های اینترنتی، می‌توان به سایت‌های رسمی دانشگاه‌های منتخب دسترسی پیدا کرد. همچنین، برای دسترسی به برنامه‌های درسی CIMA و برنامه درسی مدون وزارت علوم، فناوری و تحقیقات از سایت‌های (www.cimaglobal.com) و (www.msrt.ir) استفاده شد.

1 Neuendorf

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

۵. اطلاعات مربـوط به طرح پژوهش، جمع‌آوری گردید. اطلاعات مذکور شامل محتوای سرفصل‌ها و دروس ارائه شده در دانشگاه‌های برتر دنیا و دانشگاه‌های ارائه‌دهنده حسابداری مدیریت در ایران و همچنین بیانیه‌ها و چارت‌های جامعه حسابداران مدیریت خبره (CIMA) و شناخت میزان تمرکز موضوعی و فراوانی دروس ارائه شده بود. پس از جمع‌آوری اطلاعات، داده‌های جمع‌آوری شده به دسته‌های مختلف طبقه‌بندی شدند.

۶. پس از جمع‌آوری اطلاعات با استفاده از نرم‌افزار اکسل نسخه ۲۰۱۶ به تجزیه و تحلیل و کدگذاری آن دسته از داده‌هایی که با اهداف و پرسش‌های پژوهش مرتبط است، پرداخته شد. کدهای مذکور شامل حسابـداری، حسابـداری مدیریت حرفـه‌ای، دانشگاه بـرتر دنیا، نظام رتبه-بندی QS، پژوهش محور (صرفاً پژوهش و پایان‌نامه) یا آموزش محور (دروس تئوری و پایان‌نامه) و پیوسته یا ناپیوسته بودن مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری، فراوانی دروس از لحاظ نظری، عملی، تعداد واحد، اجباری و اختیاری بودن، بیانیه‌ها و چارت‌های CIMA، سرفصل دروس، تطابق یا عدم تطابق دروس، حسابداری مدیریت در دانشگاه‌های ایران بود. جهت کدگذاری از دو نفر مستقل استفاده شده است تا روایی و پایایی پژوهش افزایش یافته و تحلیل محتوای اطلاعات گردآوری شده تنها مبتنی بر قضاوت یک فرد نباشد (کندراکی، ولمن و آموندسون[1]، ۲۰۰۲)؛ بنابراین، استفاده از دو فرد مستقل و مسلط به موضوع پژوهش سبب افزایش روایی و پایایی بین‌گروهی پژوهش می‌گردد (کندراکی و همکاران، ۲۰۰۲). همچنین، برای تأمین پایایی درون-گروهی دو فرد مذکور طی چند دوره فرآیند کدگذاری‌ها را انجام دادند تا نظر آن‌ها در طول زمان دستخوش تغییرات قرار نگیرد و دارای ثبات نظر باشند. افزون بر این، از آن‌جا که متون تحلیل و نمونه‌گیری مناسبی برای جمع‌آوری اطلاعات جمع‌آوری بررسی گردید، روایی پژوهش نیز تأیید می‌گردد.

۲-۵-جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها

اطلاعات جمع‌آوری شده از تحلیل محتوا، در قالب ۱۱ سنجه طبقه‌بندی گردید. این سنجه‌ها طبق کـدهایی کـه از پیش تعیین شده بود (در پاراگراف قبلی توضیح داده شد) در قالب جدول-هایی (به دلیل محدودیت تعداد صفحات از ذکر جدول‌ها خودداری شد)، طبقه‌بندی شدند. سپس با استفاده از روش دلفی فازی سو و سندفورد[2] (۲۰۰۷) نظرات خبرگان در مورد این سنجه‌ها نهایی شد. همچنین، برای تحلیل داده‌ها نیز از روش‌های آمار توصیفی مانند دسته‌بندی داده‌ها

1 Kondracki, Wellman & Amundson
2 Hsu & Sandford

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

برحسب توزیع فراوانی، درصد فراوانی، رسم جدول‌ها و نمودار از نرم‌افزار اکسل نسخه ۲۰۱۶ استفاده شده است.

۳-۵- روش دلفی فازی

در این پژوهش با به‌کارگیری روش دلفی فازی و نظرخواهی از صاحب‌نظران رشته حسابداری و مالی با استفاده از متغیرهای کیفی در راستای ایجاد آزادی عمل بیشتری برای خبرگان، سعی شد که تا حد امکان سرفصل‌های منتخب برای رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای در ایران بومی-گزینی و با استفاده از نظر خبرگان نهایی شود. لذا، برای نهایی شدن از روش دلفی فازی سو و سندفورد (۲۰۰۷) و مصاحبه نیمه‌ساختار یافته با خبرگان فعال در حوزه حسابداری مدیریت، استفاده شد. حلقه اعضای دلفی در یک پژوهش، بر اساس تخصص انتخاب می‌شوند نه بر اساس فرآیند انتخاب تصادفی. پژوهشگر، حلقه دلفی را بر اساس آگاهی‌شان از موضوع مورد نظر انتخاب می‌نماید. بر همین اساس، در این پژوهش ابتدا لیست سیزده نفره‌ای از استادان دانشگاه که در حسابداری و به‌ویژه حسابداری مدیریت حرفه‌ای بودند انتخاب شدند. پس از اطلاع‌رسانی راجع به موضوع پژوهش و فرآیند آن، ده نفر از این لیست، برای انجام مصاحبه، زمان لازم را در اختیار پژوهشگر قرار دادند. خبرگان و صاحب‌نظران منتخب به طور میانگین دارای ۱۸ سال سابقه تدریس در دانشگاه‌های ایران در رشته حسابداری و مالی با رتبه علمی حداقل دانشیار بودند و ۷ سال سابقه کار حرفه‌ای حسابداری مدیریت نیز داشتند. همچنین، تنها یک نفر از آن‌ها زن و بقیه مرد بودند. میانگین سنی مصاحبه‌شوندگان ۴۱ سال بود. مصاحبه‌شونده‌ها از دانشگاه‌های سطح اول و دوم ایران انتخاب شدند. پرسش‌های مصاحبه حول مطالب دروس و سرفصل‌های پیشنهادی برای رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای در ایران بود. به طور میانگین، هر مصاحبه حدوداً ۱۹ دقیقه به طول انجامید.

پس از تحلیل محتوای مصاحبه‌ها و همچنین، منابع موردبررسی در سایت‌های دانشگاه‌های برتر که قبلاً در مورد آن بحث گردید، کدهای به دست آمده از تحلیل محتوای هر دو منبع (منابع موردبررسی و نظرخواهی از خبرگان) تجمیع شد. سپس، کدهای حاصل شده، در قالب یک پرسشنامه بسته با پاسخ‌های پنج درجه‌ای طیف لیکرت طبق جدول (۱) مجدداً به خبرگان منتخب ارسال گردید. از آنجا که میزان اهمیت کدها (سنجه‌ها) بر اساس نگرش خبرگان صورت می‌گیرد، لذا استفاده از متغیرهایی با ارزش‌های قطعی، خبرگان را در اظهارنظر دچار مشکل می‌کرد اما استفاده از متغیرهای کیفی، آزادی عمل بیشتری را به خبرگان می‌دهد. استفاده از متغیرهای کیفی طبق جدول (۱) مانند "خیلی کم"، "کم"، "متوسط"، "زیاد" و "خیلی زیاد" مشکلات فوق را تا حدودی حل خواهد نمود. نظر افراد نسبت به متغیرهای کیفی مانند کم یا

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

زیاد، یکسان نیست. از آنجا که خبرگان دارای خصوصیات متفاوت هستند، بنابراین از ذهنیت‌های متفاوتی نیز برخوردارند و اگر به گزینه‌ها بر اساس ذهنیت‌های متفاوت پاسخ داده شود، تجزیه و تحلیل متغیرها فاقد ارزش می‌باشد؛ بنابراین، با تعریف دامنه متغیرهای کیفی، خبرگان با ذهنیت یکسان به سؤال‌ها پاسخ خواهند داد.

جدول (۱). متغیرهای کیفی و اعداد فازی لین و چن[1] (۲۰۰۲، ص ۳۴۹)

عبارات کلامی	اعداد فازی
خیلی کم	(۰، ۰، ۱، ۲)
کم	(۱، ۲،۵، ۲،۵، ۴)
متوسط	(۳، ۵، ۵، ۹)
زیاد	(۶، ۷،۵، ۷،۵، ۹)
خیلی زیاد	(۸، ۹، ۱۰، ۱۰)

پس از تعیین سنجه‌ها با توجه به تحلیل محتوا منابع و پیشنهادهای خبرگان در مصاحبه، پرسشنامه‌ای با ادغام سنجه‌های مشترک و مناسب‌سازی آن جهت سنجش میزان اهمیت سنجه‌ها طراحی گردید. با توجه به نتایج به دست آمده از پرسشنامه، میانگین میزان اهمیت سنجه‌های موردبررسی طبق روابط (۱) و (۲) محاسبه می‌گردد (لین و چن، ۲۰۰۲).

$$A^{(i)} = \left(a_1^i, a_2^i, a_3^i, a_4^i\right), \quad i = 1,2,3,\dots,n \qquad (۱)$$

$$A_m = \left(a_{m1}^i, a_{m2}^i, a_{m3}^i, a_{m4}^i\right) = \left(1/n \sum a_1^{(i)}, 1/n \sum a_2^{(i)}, 1/n \sum a_3^{(i)}, 1/n \sum a_4^{(i)}\right) \qquad (۲)$$

با توجه به میانگین نظرات خبرگان در مورد سنجه‌های پیشنهادی، می‌توان اختلاف نظر هر یک از خبرگان را طبق رابطه (۳) محاسبه نمود (لین و چن، ۲۰۰۲). در حقیقت بر اساس این رابطه هر یک از خبرگان می‌توانند نظر خود را با میانگین نظرات بسنجند و در صورت تمایل نظرات قبلی خود را تعدیل نمایند.

$$\begin{aligned} e &= \left(a_{m1} - a_1^{(i)}, a_{m2} - a_2^{(i)}, a_{m3} - a_3^{(i)}, a_{m4} - a_4^{(i)}\right) \\ &= \Big(1/n \sum a_1^{(i)} \\ &\quad - a_1^i, 1/n \sum a_2^{(i)} \\ &\quad - a_2^i, 1/n \sum a_3^{(i)} - a_1^i, 1/n \sum a_4^{(i)} - a_1^i\Big) \end{aligned} \qquad (۳)$$

در مرحله بعد پس از محاسبه اختلاف نظرات خبرگان، پرسشنامه‌ای جهت ارزیابی مجدد نظرات خبرگان با توجه به نظر قبلی خود و اعلام نظرات جدید تنظیم گردید. در این مرحله با محاسبه اختلاف میانگین‌های دو مرحله (۱) و (۲) با استفاده از روابط فاصله میان اعداد فازی طبق رابطه (۴) میزان اجماع نظر خبرگان محاسبه می‌شود. در صورتی که اختلاف محاسبه شده

1 Lin & Chen

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

از ۰/۲ کمتر باشد، فرایند دلفی فازی متوقف می‌شود و در غیر این صورت فرایند مجدداً ادامه می‌یابد (لین و چن، ۲۰۰۲).

$$S(A_{m2}, A_{m1}) = \left|\frac{1}{4}[(a_{m21} + a_{m22} + a_{m23} + a_{m24}) - (a_{m11} + a_{m12} + a_{m13} + a_{m14})]\right| \quad (۴)$$

۶- یافته‌های پژوهش

۶-۱-تجمیع نظرات خبرگان

در این پژوهش جهت اجماع نظرات خبرگان از تکنیک دلفی فازی استفاده شد. بدین منظور پرسشنامه‌ای جهت ارزیابی اهمیت سنجه‌های شناسایی شده طراحی و بین خبرگان توزیع گردید. نتایج حاصل از میانگین فازی نظرات خبرگان در مرحله اول و دوم پاسخ‌دهی طبق رابطه‌های (۱ تا ۴) به دست آمده است. در صورتی می‌توان گفت که بین نظرات خبرگان اجماع صورت گرفته است که اختلاف میانگین نظرات در مرحله اول و دوم کمتر از ۰/۲ باشد (سو و سندفورد، ۲۰۰۷). نتایج این مرحله حاکی از آن بود که اختلاف میانگین نظرات در مرحله اول و دوم در کلیه سنجه‌ها کمتر از ۰/۲ می‌باشد؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که اجماع خوبی بین نظر خبرگان وجود دارد؛ به‌طوری‌که از دیدگاه خبرگان، معیارهای در نظر گرفته شده در این تحقیق دارای اهمیت متوسط به بالایی جهت معرفی به‌عنوان سرفصل‌های حسابداری مدیریت حرفه‌ای می‌باشند.

۶-۲-پاسخ به سؤال‌های اول تا پنجم

در پاسخ به سؤال اول پژوهش، مرور ادبیات پژوهش و نتیجه نظرخواهی مشخص می‌کند که شیوه آموزش حسابداری مدیریت در دانشگاه‌ها نقش حیاتی و مهمی را در پرورش نیروهای متخصص و قابل‌اعتماد برای ورود به بازار کار ایفا می‌کند (لی و هوآنگ، ۲۰۲۰) و می‌تواند منجر به پاسخ صحیح به تغییر و تحول‌های محیط تجاری و پیشرفت سریع فناوری و جهانی شدن بازارها، رقابت شدید و تغییر نقش حسابداران مدیریت کنونی از تهیه اطلاعات به تهیه و تفسیر اطلاعات گوناگون اعم از مالی و غیرمالی برای استفاده‌کنندگان درون‌سازمانی و برون‌سازمانی شود (نمازی و دهقانی، ۱۳۹۷)؛ بنابراین، باید در راستای ارضای نیازهای جدید جامعه کسب و کار، یک برنامه و الگوی نوین تدریس حسابداری مدیریت حرفه‌ای در محیط دانشگاهی تدوین گردد تا منطبق بر نیازها، اهداف و نگرش جامعه باشد و علاوه بر آموزش مهارت‌های اولیه حسابداری مدیریت به دانش‌آموختگان، آن‌ها را در ایفای نقش سازمانی و تعامل‌های فردی و گروهی در طول عمر کاری خود در مشاغل مرتبط آماده کند. این مهم برآورده نخواهد شد مگر

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

با هم‌راستا شدن با سیستم نوین آموزش جهانی و تدوین برنامه درسی جداگانه‌ای برای حسابداری مدیریت حرفه‌ای.

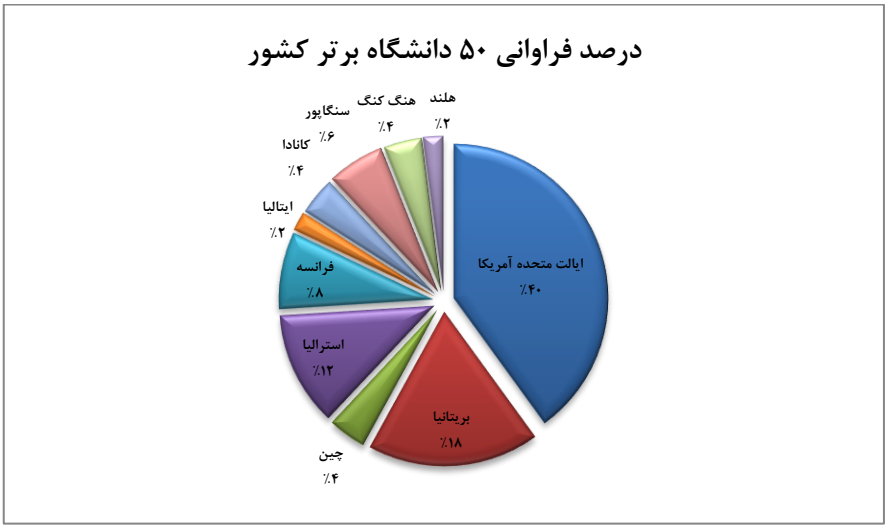
یافته‌های اولیه حاصل از بررسی سایت‌های رسمی ۵۰ دانشگاه برتر طبق رتبه‌بندی QS نشان می‌دهد که ۸۲ درصد دانشگاه‌های منتخب، کارشناسی ارشد حسابداری را به‌صورت آموزش محور (ارائه پایان‌نامه در کنار دروس تئوری) و ۱۴ درصد پژوهش محور (صرفاً پژوهش با محوریت پایان‌نامه) و همچنین، ۹۰ درصد این مقطع را به‌صورت ناپیوسته و ۶ درصد نیز به‌صورت پیوسته (دانشگاه‌های دانشگاه نیویورک، سیدنی و کوئینزلند) ارائه می‌کنند (به دلیل محدودیت تعداد صفحات، از ذکر نتایج به‌صورت جدول و نام دانشگاه‌ها خودداری شد، لذا برای دسترسی به ۵۰ دانشگاه برتر می‌توان به سایت رسمی رتبه‌بندی QS مراجعه کرد). علاوه بر این نتایج حاکی از آن است که ۶۴ درصد مقطع دکتری به‌صورت آموزش محور و ۲۰ درصد نیز به‌صورت پژوهش محور و ۸۲ درصد این مقطع به‌صورت ناپیوسته و ۲ درصد نیز به‌صورت پیوسته (دانشگاه ملبورن) ارائه شده است. به عبارتی، تنها دانشگاه ملبورن استرالیا دکتری حسابداری پیوسته دارد.

همچنین، مشخص گردید که تنها ۱۳ دانشگاه (ماساچوست، شیکاگو، پنسیلوانیا، نیو ساوث ویلز، کالج HEC، بوکونی، امپریال کالج لندن، هنگ‌کنگ، شیکاگو، دورهام، کالیفرنیا، سن‌دیه‌گو، وستون) رشته حسابداری پژوهش محور دارند، بقیه آموزش محور هستند. در ادامه نیز نتایج پژوهش نشان می‌دهد که تنها شش دانشگاه (**هاروارد، کمبریج، یورک، کرنل، ملبورن، اراسموس روتردام**) رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای را در کنار دوره‌های کارشناسی ارشد حسابداری مالی ارائه می‌دهند؛ این در حالی است که اکثر دانشگاه‌ها با عنوان حسابداری و مالی اقدام به ارائه دروس نموده‌اند. لذا، در ادامه پژوهش افزون بر بررسی سایر دانشگاه‌ها، تمرکز بر شش دانشگاه مذکور که رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای ارائه می‌دهند، می‌باشد؛ زیرا هدف از پژوهش حاضر کمک به تخصصی نمودن سرفصل‌های برنامه آموزشی رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای در ایران می‌باشد. همچنین، طبق نمودار (۱) مشخص شد که ۵۰ دانشگاه برتر منتخب در پژوهش حاضر از قاره‌های آمریکا، اروپا، آسیا و استرالیا می‌باشند و از پراکندگی لازم جغرافیایی برخوردارند. بیشترین فراوانی ۵۰ دانشگاه برتر با ۴۰ درصد فراوانی مربوط به قاره آمریکا است. کشور بریتانیا با ۱۸ درصد دارای دومین رتبه از نظر فراوانی بین ۵۰ دانشگاه برتر می‌باشد. سنگاپور، چین و هنگ‌کنگ نیز به‌عنوان نمایندگان آسیا در بین ۵۰ دانشگاه برتر منتخب دنیا در رشته‌های حسابداری و مالی به طور مجموع دارای ۱۲ درصد فراوانی می‌باشند. لازم به ذکر است که برخی از دانشگاه‌های کشورهایی همچون ژاپن و کره جنوبی نیز از رتبه‌های برتری برخوردارند؛ اما به

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

دلیل عدم دسترسی به اطلاعات آن‌ها (از جمله محلی بودن زبان سایت اینترنتی دانشگاه) از نمونه موردبررسی حذف شده‌اند.

نمودار (۱). درصد فراوانی ۵۰ دانشگاه برتر برحسب کشور

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۳-۶-پاسخ به سؤال ششم پژوهش

طبق جدول (۱) نتایج تحلیل محتوا حاکی از آن است که در ۶ دانشگاه برتر دوره‌هایی ارائه می‌گردد که افزون بر حسابداری مالی، بر حسابداری مدیریت حرفه‌ای نیز تمرکز دارند. مشخص شد به ترتیب دروس پایان‌نامه، روش تحقیق، آزمون جامع، حسابرسی و اطمینان‌دهی، مدیریت عملکرد استراتژیک، اقتصادسنجی، گزارشگری اخلاق و مسئولیت اجتماعی، مالیات، تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی پیشرفته و حسابداری مدیریت پیشرفته از بیشترین فراوانی برخوردارند و این مهم حاکی از اهمیت این دروس در دانشگاه‌های برتر می‌باشد.

جدول (۱). دروس دوره‌های تحصیلات تکمیلی حسابداری با تأکید بر حسابداری مدیریت حرفه‌ای

(منبع: یافته‌های پژوهش)

ردیف	عنوان درس (فارسی)	عنوان درس (لاتین)	وضعیت	دانشگاه ارائه‌دهنده							فراوانی دروس
				هاروارد	کمبریج	یورک	کرنل	ملبورن	ارسموس‌روتردام	نظری	عملی

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

۱	پایان‌نامه (رساله)	Thesis (Dissertation)	اجباری	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۶
۲	روش تحقیق	Research Methods	اجباری	۱	۱	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۵
۳	آزمون جامع	Comprehensive Exam	اجباری	۱	۱	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۴
۴	حسابرسی و اطمینان‌دهی	Auditing and Assurance	اجباری	۰	۱	۰	۱	۱	۰	۱	۰	۳
۵	مدیریت عملکرد استراتژیک	Strategic Performance Management	اجباری	۰	۱	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۳
۶	اقتصادسنجی (اقتصاد مدیریت)	Econometric Managerial Economics)	اجباری	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۳
۷	گزارشگری اخلاق و مسئولیت اجتماعی	Ethics and Sustainability Reporting	اجباری	۰	۱	۱	۰	۰	۱	۱	۰	۳
۸	مالیات	Taxation	اجباری	۰	۰	۱	۱	۱	۰	۱	۰	۳
۹	تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی پیشرفته	Advanced Financial Statement Analysis	اجباری	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۱	۰	۳
۱۰	حسابداری مدیریت پیشرفته	Advanced Management Accounting	اجباری	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۲
۱۱	حسابداری پیشرفته مالی	Advanced Financial Accounting	اجباری	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۱	۰	۲
۱۲	حسابداری و ریسک	Accounting And Risk	اجباری	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۲
۱۳	مدل‌سازی مالی (برنامه نویسی)	Financial Modeling (Programming)	اجباری	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۱	۰	۲
۱۴	سمینار حسابداری	Seminar in Accounting	اجباری	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۲
۱۵	تئوری اقتصاد خرد ۱ و ۲	Microeconomic Theory I & Ii	اجباری	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱
۱۶	کنترل مدیریت و اندازه‌گیری عملکرد	Management Control and Performance Measures	اجباری	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱
۱۷	تحقیقات تجربی در گزارشگری و تحلیل مالی	Empirical Research In Financial Reporting And Analysis	اجباری	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱
۱۸	گزارشگری مالی جهانی	Global Financial Reporting	اجباری	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱
۱۹	احتمال و آمار	Probability & Statistics	اجباری	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱
۲۰	مدیریت تغییر	Change Management	اجباری	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

۲۱	استراتژی مالی و مدیریت	Financial Strategy and Governance	اجباری	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۲۲	بازارهای مالی و سرمایه گذاری	Financial Markets and Investment	اجباری	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۲۳	مدیریت امور مالی عمومی	Managing Public Finance	اجباری	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۲۴	کنترل مدیریتی	Managerial Control	اجباری	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۲۵	پویایی مهارت‌های بین‌فردی	Interpersonal Dynamics	اجباری	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۲۶	ارزیابی تقلب	Fraud Examination	اجباری	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۲۷	سیستم‌ها و تجزیه و تحلیل در حسابداری	Systems and Analytics In Accounting	اجباری	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۲۸	حسابداری هزینه و کنترل مدیریت	Cost Accounting and Management Control	اجباری	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۲۹	حسابداری برای تصمیم‌گیری	Accounting for Decision Making	اجباری	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۳۰	مدیریت مالی	Financial Management	اجباری	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۳۱	مدیریت برای ایجاد ارزش	Managing for Value Creation	اجباری	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۳۲	مدیریت هزینه استراتژیک	Strategic Cost Management	اجباری	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۳۳	گزارشگری شرکت	Corporate Reporting	اجباری	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۳۴	فرآیندهای اطلاعات و کنترل	Information Processes & Control	اجباری	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۳۵	نظریه حسابداری مالی	Theory of Financial Accounting	اجباری	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۳۶	موضوع‌های حقوقی برای تجارت	Legal Issues for Business	اجباری	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۳۷	مطالعات حسابداری یکپارچه	Integrated Accounting Studies	اجباری	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۱
۳۸	مدیریت فرآیند حسابداری	Accounting Process Management	اجباری	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۱	۰	۱
۳۹	استانداردهای پیشرفته گزارشگری مالی بین‌المللی	Advanced International Financial Reporting Standards	اجباری	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۰	۱	۰	۱

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

۴۰	سمینار کنترل مدیریت	Seminar in Management Control	اجباری	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۱
۴۱	سمینار تجزیه و تحلیل داده	Seminar in Data Analytics	اجباری	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۱
۴۲	دو دوره دکتری انتخابی	Two Elective Doctoral Courses	اجباری	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰			۱
۴۳	تدریس	Teaching	اجباری	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱	۱
	مجموع دروس اجباری					۴۳							
۴۴	حسابداری برای بنگاه‌ها در مراحل اولیه	Accounting for Early Stage Firms	اختیاری	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱
۴۵	ادغام و تلفیق	Mergers & Acquisitions	اختیاری	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱
۴۶	حسابداری در شرکت‌های خدمات مالی	Accounting in Financial Service Firms	اختیاری	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱
۴۷	حسابداری قانونی مجرمانه	Criminal Forensic Accounting	اختیاری	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۱
۴۸	مدیریت فناوری اطلاعات	Managing Information Technology	اختیاری	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۱	۱
۴۹	گزارشگری پایداری و مدیریت	Sustainability Reporting & Management	اختیاری	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۱	۱
۵۰	امور مالی رفتاری پیشرفته	Advanced Behavioral Finance	اختیاری	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۱
	مجموع دروس اختیاری					۷							

۴-۶- پاسخ به سؤال هفتم پژوهش

پس از بررسی بیانیه‌ها و سرفصل‌های معرفی‌شده در CIMA (از جمله بیانیه‌های سال ۲۰۱۵ و ۲۰۱۷ انجمن حسابداران مدیریت خبره) تعداد ۱۲ درس که بیش‌ترین توجه بیانیه‌ها و چارت‌ها را شامل می‌شود، یافت شد. این دروس شامل مبانی اقتصاد تجارت، مبانی حسابداری مدیریت، اصول حسابداری مالی، مبانی اخلاق، حاکمیت شرکتی و قانون تجارت، مدیریت سازمانی، حسابداری مدیریت، گزارشگری مالی و مالیات، آزمون مطالعه موردی عملیاتی، مدیریت پروژه و روابط، حسابداری مدیریت پیشرفته، گزارشگری مالی پیشرفته و مدیریت استراتژیک. جدول (۲) اطلاعات مربوط را نشان می‌دهد.

جدول (۲). سرفصل و فهرست مطالب CIMA

ردیف	وضعیت	دروس (فارسی)	دروس (لاتین)	نظری	عملی
۱	اجباری	مبانی اقتصاد تجارت	Fundamentals of Business Economics	۱	۰

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

۲	اجباری	مبانی حسابداری مدیریت	Fundamentals of Management Accounting	۱	۰
۳	اجباری	اصول حسابداری مالی	Fundamentals of Financial Accounting	۱	۰
۴	اجباری	مبانی اخلاق، حاکمیت شرکتی و قانون تجارت	Fundamentals of Ethics, Corporate Governance and Business Law	۱	۰
۵	اجباری	مدیریت سازمانی	Organisational Management	۱	۰
۶	اجباری	حسابداری مدیریت	Management Accounting	۱	۰
۷	اجباری	گزارشگری مالی و مالیات	Financial Reporting and Taxation	۱	۰
۸	اجباری	آزمون مطالعه موردی عملیاتی	Operational Case Study Exam	۱	۰
۹	اجباری	مدیریت پروژه و روابط	Project and Relationship Management	۱	۰
۱۰	اجباری	حسابداری مدیریت پیشرفته	Advanced Management Accounting	۱	۰
۱۱	اجباری	گزارشگری مالی پیشرفته	Advanced Financial Reporting	۱	۰
۱۲	اجباری	مدیریت استراتژیک	Strategic Management	۱	۰

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۵-۶- پاسخ به سؤال هشتم پژوهش

در ادامه طبق جدول (۳) نیز نتایج بررسی تعداد ۲۵ عنوان درسی مرتبط با حسابداری مدیریت حرفه‌ای برگرفته شده از ۶ دانشگاه برتر و سرفصل‌های CIMA و تطبیق این دو با یکدیگر، نشان می‌دهد که برخی از دروس ارائه شده در ۶ دانشگاه برتر از جمله مدیریت عملکرد استراتژیک، گزارشگری اخلاق و مسئولیت اجتماعی، مالیات، تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی پیشرفته، اقتصادسنجی، حسابداری مدیریت پیشرفته، حسابداری پیشرفته مالی، حسابداری هزینه و کنترل مدیریت و مدیریت هزینه استراتژیک با سرفصل‌های CIMA مطابقت دارند که این تطابق حاکی از اهمیت این دروس می‌باشد و بهتر است که در برنامه آموزشی حسابداری مدیریت حرفه‌ای در ایران گنجانده شوند.

جدول (۳). تطبیق دروس دوره‌های تحصیلات تکمیلی حسابداری با تأکید بر حسابداری مدیریت حرفه‌ای و سرفصل‌های CIMA

ردیف	عنوان درس (فارسی)	عنوان درس (لاتین)	وضعیت	دانشگاه ارائه‌دهنده						فراوانی دروس	تطابق با CIMA	نظری	عملی
				هاروارد	کمبریج	یورک	کرنل	ملبورن	اراسموس‌روتردام				
۱	پایان‌نامه	Dissertation	اجباری	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۶	۰	۰	۱
۲	روش تحقیق	Research Methods	اجباری	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۵	۰	۱	۰
۳	حسابرسی و اطمینان‌دهی	Auditing and Assurance	اجباری	۰	۱	۰	۱	۱	۰	۳	۰	۱	۰
۴	مدیریت عملکرد استراتژیک	Strategic Performance Management	اجباری	۰	۱	۱	۰	۱	۰	۳	۱	۱	۰
۵	گزارشگری اخلاق و مسئولیت اجتماعی	Ethics and Sustainability Reporting	اجباری	۰	۱	۱	۰	۰	۱	۳	۱	۱	۰
۶	مالیات	Taxation	اجباری	۰	۰	۱	۱	۱	۰	۳	۱	۱	۰

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

۷	تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی پیشرفته	Advanced Financial Statement Analysis	اجباری	۰	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۳	۱	۰
۸	اقتصادسنجی (اقتصاد مدیریت)	Econometric (Managerial Economics)	اجباری	۱	۰	۱	۰	۱	۰	۰	۳	۱	۰
۹	حسابداری مدیریت پیشرفته	Advanced Management Accounting	اجباری	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۲	۱	۰
۱۰	حسابداری پیشرفته مالی	Advanced Financial Accounting	اجباری	۰	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۲	۱	۰
۱۱	حسابداری و ریسک	Accounting and Risk	اجباری	۰	۱	۱	۰	۰	۰	۰	۲	۰	۰
۱۲	مدل‌سازی مالی (برنامه‌نویسی)	Financial Modeling (Programming)	اجباری	۰	۰	۰	۱	۰	۱	۰	۲	۰	۰
۱۳	سمینار حسابداری	Seminar in Accounting	اجباری	۱	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۲	۰	۱
۱۴	کنترل مدیریت و اندازه‌گیری عملکرد	Management Control and Performance Measures	اجباری	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰
۱۵	حسابداری هزینه و کنترل مدیریت	Cost Accounting and Management Control	اجباری	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۰	۱	۱	۰
۱۶	مدیریت برای ایجاد ارزش	Managing for Value Creation	اجباری	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۰
۱۷	مدیریت هزینه استراتژیک	Strategic Cost Management	اجباری	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۱	۰
۱۸	احتمال و آمار	Probability & Statistics	اجباری	۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰
۱۹	گزارشگری پایداری و مدیریت	Sustainability Reporting & Management	اختیاری	۰	۰	۰	۰	۱	۰	۰	۱	۰	۱
۲۰	مبانی حسابداری مدیریت	Fundamentals of Management Accounting	اجباری	ارائه شده صرفاً توسط CIMA								۱	۰
۲۱	حسابداری مدیریت	Management Accounting	اجباری	ارائه شده صرفاً توسط CIMA								۱	۰
۲۲	مدیریت سازمانی	Organisational Management	اجباری	ارائه شده صرفاً توسط CIMA								۱	۰
۲۳	آزمون مطالعه موردی عملیاتی	Operational Case Study Exam	اجباری	ارائه شده صرفاً توسط CIMA								۱	۰
۲۴	مدیریت پروژه و روابط	Project and Relationship Management	اجباری	ارائه شده صرفاً توسط CIMA								۱	۰

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۶-۶- پاسخ به سؤال نهم پژوهش

همچنین، نتـایج بررسی تطبیقی دروس دوره کـارشناسی ارشد حسابداری مدیریت در دانشگاه-های ایران را طبق سرفصل‌های برنامه درسی وزارت علوم، فناوری و تحقیقات، عنوان درسی که در ۶ دانشگاه برتر و بیانیه‌های CIMA ارائه می‌شوند، نشان داد که از ۱۷ عنوان درسی که در ایران ارائه می‌گردد، ۱۱ عنوان درسی (۶۵ درصد) با دروس ارائه شده در ۶ دانشگاه برتر و بیانیه‌های CIMA مطابقت دارد و نیاز است که این درصد مطابقت بیشتر شود.

۶-۷-پاسخ به سؤال دهم پژوهش

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

در نهایت، بر مبنای بیشترین فراوانی دروس در دانشگاه‌های موردبررسی (ایران و خارج) و به‌ویژه دانشگاه‌های ارائه‌دهنده حسابداری مدیریت حرفه‌ای و تمرکز بر CIMA، لیست دروس پیشنهادی برای مقطع کارشناسی ارشد حسابداری مدیریت در ایران ارائه می‌شود. این لیست از تجمیع و تلخیص اطلاعات حاصل از تحلیل محتوای منابع موردبررسی و همچنین، اظهارنظرهای حرفه‌ای نویسندگان پژوهش‌های پیشین از جمله نونهال‌نهر و رحمتی‌قورولو (۱۳۹۰) صالحی، نصیرزاده و رستمی (۱۳۹۳)، باغومیان و همکاران (۱۳۹۴) و نمازی و دهقانی (۱۳۹۷) حاصل شده است تا یک لیست پیشنهادی جامع و دقیق شکل گیرد. لیست پیشنهادی به شرح جدول (۴) است.

جدول (۴). سرفصل‌های لیست دروس پیشنهادی

ردیف	وضعیت	تعداد واحدها	دروس	سرفصل‌ها
۱	اجباری	۳	روش تحقیق پیشرفته کمی و کیفی در حسابداری مدیریت	توزیع‌های نمونه‌گیری، تحلیل داده‌های مالی و حسابداری با استفاده از ابزارهای مناسب اقتصادی، مدل رگرسیون خطی، مدل‌سازی و پیش‌بینی سری‌های زمانی تک متغیره، مدل‌های چند متغیره، داده‌های پانل و ترکیبی، مدل‌سازی نوسانات بازار، پیش‌بینی بازده سهام، آزمون تجربی **CAPM**، مدل‌های قیمت‌گذاری دارایی و ریسک و بازده، انواع تحقیق‌های کیفی: توصیفی، تفسیری، تجربی، اکتشافی و توضیحی. انواع پارادایم تحقیق‌های کیفی: اثبات‌گرا، واقع‌گرا، نقدگرا و ساخت‌گرا. نظرسنجی و مصاحبه، قوم‌نگاری، تحقیقات مداخله‌گرایانه، تحلیل محتوا، پدیدارشناسی و داده بنیاد. آشنایی با نرم‌افزارهای روش تحقیق.
۲	اجباری	۳	آمار و احتمالات	آمار توصیفی، آنالیز ترکیبی، احتمال، متغیرهای تصادفی، امید ریاضی، توزیع‌های خاص، روش‌های نمونه‌گیری و توزیع‌های نمونه‌ای، برآورد، آزمون‌های فرض‌های آماری، تحلیل واریانس، همبستگی و رگرسیون، سری‌های زمانی، شاخص‌ها، نظریه تصمیم آماری.
۳	اجباری	۲	حاکمیت شرکتی و اخلاق حرفه‌ای	مفاهیم و چارچوب نظری حاکمیت شرکتی، سیستم‌ها و مکانیزم‌های حاکمیت شرکتی، نظریه‌های نمایندگی، مباشرت، ذینفعان و هزینه معاملات، قراردادهای کارا، اخلاق کسب و کار، اخلاق حرفه‌ای در حسابداری مدیریت، کدهای اخلاقی برای حسابداران طبق بیانیه **CIMA**، افشای مسئولیت‌های اجتماعی، اخلاق کسب و کار اسلامی، تصمیم‌گیری اخلاقی، شناسایی موضوعات اخلاقی در حال تحول در محیط حسابداری و تجارت، ارزیابی و کاربرد تئوری‌های اخلاق و عدالت.
۴	اجباری	۲	گزارشگری مالی و گزارشگری مدیریت	تهیه حساب‌های نهایی، حساب سود و زیان و ترازنامه، تهیه صورت‌حساب تغییرات در صورت‌های مالی، صورت جریان وجوه و صورت جریان وجوه نقد، گزارش‌های درون‌سازمانی، گزارش‌های مالی و غیرمالی.
۵	اجباری	۲	مالیات و استراتژی کسب و کار	آشنایی با قوانین مالیاتی، مالیات کسب‌وکارهای کوچک و متوسط، آشنایی با انواع مالیات‌های مستقیم، آشنایی با تحریر دفاتر قانونی، آشنایی با اظهارنامه‌های مالیاتی، هزینه‌های موجه، قابل‌قبول و استهلاک، مالیات حقوق کارکنان، گزارش فصلی خریدوفروش، مالیات بر ارزش‌افزوده، بررسی جرائم عدم پرداخت مالیات‌های تکلیفی، نحوه استفاده از بخشودگی‌های جرائم مالیاتی، استراتژی‌های شرکت.
۶	اجباری	۲	مدیریت و ارزیابی عملکرد	ارزیابی عملکرد، استراتژی، برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری، راهکارها و سیستم‌های کنترل مدیریت، کارت ارزیابی متوازن و مدل تعالی سازمان، مدیریت هزینه و ارزیابی عملکرد، کاهش هزینه و افزایش ارزش، نظارت بر عملکرد و گزارشگری.
۷	اجباری	۲	کاربرد سیستم‌های اطلاعاتی و	پردازش مبادلات و اطلاعات، ارائه اطلاعات برای عملیات و نیازهای قانونی، ارائه اطلاعات برای تصمیم‌گیری، طراحی سیستم‌های حسابداری، فناوری سیستم‌های حسابداری، کنترل‌های داخلی، حسابرسی و کنترل سیستم‌های اطلاعاتی

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

			فناوری‌های نوین در حسابداری مدیریت	کامپیوتری، سیستم برنامه‌ریزی منابع بنگاه، سیستم برنامه‌ریزی منابع شرکت (ERP).
۸	اجباری	۳	مبانی حسابداری مدیریت	معرفی حسابداری مدیریت، تغییرات نقش حسابداری مدیریت، مفاهیم اساسی مدیریت هزینه، حسابداری مواد، دستمزد و سربار، هزینه‌یابی جذبی و حاشیه‌ای، هزینه‌یابی و قیمت‌گذاری، هزینه‌یابی محصولات و انباشت و تخصیص هزینه در سطح دسته محصول، هزینه‌یابی مرحله‌ای و سیستم‌های هزینه‌یابی محصولات ترکیبی (هیبریدی)، هزینه‌یابی و مدیریت مبتنی بر فعالیت (ABC)، رفتار و تخمین هزینه، تجزیه و تحلیل نقطه سر به سر و هزینه- حجم- سود (CVP)، تصمیم‌گیری، هزینه-یابی متغیر و ثابت، بودجه‌ریزی (ماهیت و هدف بودجه‌ریزی، تکنیک‌های آماری مرتبط، تهیه بودجه، بودجه انعطاف‌پذیر، بودجه‌ریزی سرمایه‌ای و جریـان‌های نقدی تنزیل شده، کنترل و گزارش بودجه و جنبه‌های رفتاری بودجه‌ریزی)، هزینه‌یابی استاندارد و تحلیل هزینه‌های مستقیم، بودجه انعطاف‌پذیر و تجزیه و تحلیل هزینه-های سربار انحرافات.
۹	اجباری	۳	حسابداری مدیریت استراتژیک	آشنایی با حسابداری مدیریت استراتژیک، اطلاعات برای تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و پیش‌بینی، مدیریت پروژه، مدیریت عملکرد، ابزاری برای ایجاد و مدیریت ارزش، مطالعه موردی، تکنیک‌های نوین در حسابداری مدیریت (کارت امتیازی متوازن، مدیریت کیفیت جامع، جریان نقدی تنزیل شده، قیمت‌گذاری انتقالی بهینه، بودجه‌بندی بر مبنای صفر، مدیریت بر مبنای هدف، تولید به هنگام، مهندسی مجدد، بهایابی مبتنی بر فعالیت، بهایابی مبتنی بر هدف، تئوری محدودیت-ها، بنچ مارکینگ).
۱۰	اجباری	۲	مدیریت پروژه و روابط	مدیریت هزینه و زمان، شبکه فعالیت‌های پروژه، روش مسیر بحرانی CPM، GERT و PERT.
۱۱	اجباری	۲	حسابداری هزینه و سیستم‌های کنترل هزینه	مفهوم، ماهیت و اهمیت سیستم حسابداری هزینه در یک سازمان. عناصر هزینه و هزینه‌های مختلف (هزینه مستقیم و غیرمستقیم، هزینه‌های ثابت و متغیر، هزینه فرصت از دست رفته، هزینه ریخته شده و هزینه‌های تحمیل شده)، تهیه صورت هزینه. درک ماهیت هزینه متغیر و هزینه ثابت (کل و همچنین برای هر واحد)، نسبت قیمت به حجم، تحلیل نقطه سر به سر. مفروضات تجزیه و تحلیل هزینه و بررسی رابطه بین هزینه، حجم و سود.
۱۲	اجباری	۲	کاربرد تجارت دیجیتال در حسابداری مدیریت	تبادل الکترونیکی اطلاعات، انتقال، خواندن و پردازش الکترونیکی اسناد، مدیریت الکترونیکی زنجیره‌ها، مدیریت ارتباط با مشتری یا فروشندگان.
۱۳	اجباری	۲	حسابرسی و تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی	حسابرسی عملیاتی و عملکرد، حسابرسی هزینه‌ها، حسابرسی و ارزیابی ریسک، مدیریت تجزیه و تحلیل افقی (روند) و تحلیل عمودی (متداول). تحلیل نسبت (نسبت نقدینگی، نسبت گردش مالی، نسبت سودآوری).
۱۴	اجباری	۲	مدیریت ریسک، ابزارها و سیستم‌ها	انواع ریسک سازمان و منابع ایجاد آن، اجرای مدیریت ریسک فراگیر، کاهش و پایش ریسک به طور کارا، ابزارهای مدیریت ریسک، تکنولوژی‌های مرتبط با مدیریت ریسک.
۱۵	اجباری	۲	سمینار حسابداری مدیریت	سمینار در مورد موضوع‌های متنوع حسابداری مدیریت و مطالعه موردی.
۱۶	اجباری	۲	کارآموزی	کارآموزی و اجرای تکنیک‌های حسابداری مدیریت در سازمان‌های انتفاعی و غیرانتفاعی.
۱۷	اجباری	۶	پایان‌نامه	پایان‌نامه در زمینه حسابداری مدیریت.
۱۸	اختیاری	۲	کیفیت و بهره‌وری	کیفیت، بهره‌وری، مدیریت کیفیت جامع، عوامل کلیدی در بهبود کیفیت، اصول سیستم کیفیت، مدیریت منابع انسانی، فرآیند تفکر، رضایت مشتری، کار تیمی، زنجیره ارزش، تعهد کارکنان، بهبود مداوم، ارتباطات مؤثر، مفاهیم بهره‌وری، تحلیل بهره‌وری، روش‌های اندازه‌گیری و بهبود کیفیت و بهره‌وری، شاخص‌های کیفیت و بهره‌وری.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

۱۹	اختیاری	۲	نوآوری	مفاهیم نوآوری، سازه‌ها و چالش‌های نوآوری، انواع نوآوری، نوآوری در حسابداری مدیریت، نوآوری در تجاری‌سازی، تکنیک‌های نوآوری، جعبه سیاه نوآوری، رقابت و نوآوری، نوآوری سبز.
۲۰	اختیاری	۲	مدیریت و گزارشگری پایداری	عناصر گزارشگری پایداری شرکت‌ها، کیفیت زیست‌محیطی و عدالت اجتماعی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی، افشای محیطی، اجتماعی و اقتصادی، بررسی عملکرد پایدار.
۲۱	اختیاری	۲	استانداردهای حسابداری بین‌الملل	مطالعه و تطبیق استانداردهای حسابداری بین‌الملل با استانداردهای حسابداری کشورهای موردنظر.

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۷- بحث و نتیجه‌گیری

هدف از انجام پژوهش حاضر تحلیل محتوای سرفصل‌ها و دروس ارائه شده در دانشگاه‌های برتر دنیا، ایران و همچنین بیانیه‌ها و چارت‌های جامعه حسابداران مدیریت خبره (CIMA)، برای تدوین سرفصل‌های جدید در جهت اعتلای هدف والای آموزش و تربیت نیروهای متخصص و متعهد و افزایش کارایی دانش‌آموختگان رشته حسابداری مدیریت در جهت رفع نیازهای کنونی و آتی کشور است. نمونه دانشگاه‌های هدف از لحاظ فراوانی قاره‌ها، تنها متمرکز بر یک قاره نبود و شامل قاره‌های آمریکا، اروپا، آسیا و استرالیا می‌باشد. بیشترین فراوانی ۵۰ دانشگاه برتر با ۴۰ درصد فراوانی مربوط به قاره آمریکا و سپس با ۱۸ درصد مربوط به کشور بریتانیا است. کشورهای سنگاپور، چین و هنگ‌کنگ نیز به‌عنوان نمایندگان آسیا در بین ۵۰ دانشگاه برتر منتخب دنیا در رشته‌های حسابداری و مالی به طور مجموع دارای ۱۲ درصد فراوانی می‌باشند.

نتایج تحلیل محتوا حاکی از آن است که ۸۲ درصد دانشگاه‌های منتخب، کارشناسی ارشد حسابداری را به‌صورت آموزش محور و ۱۴ درصد پژوهش محور و ۹۰ درصد این مقطع را به‌صورت ناپیوسته و ۶ درصد نیز به‌صورت پیوسته (دانشگاه‌های دانشگاه نیویورک، سیدنی و کوئینزلند) ارائه می‌کنند. در مقابل نیز ۶۴ درصد مقطع دکتری را به‌صورت آموزش محور و ۲۰ درصد نیز به‌صورت پژوهش محور و ۸۲ درصد این مقطع را به‌صورت ناپیوسته و ۲ درصد نیز به‌صورت پیوسته (دانشگاه ملبورن) ارائه می‌کنند. علاوه بر این، مشخص گردید که تنها ۱۳ دانشگاه (ماساچوست، شیکاگو، پنسیلوانیا، نیو ساوث ویلز، کالج HEC، بوکونی، امپریال کالج لندن، هنگ‌کنگ، شیکاگو، دورهام، کالیفرنیا، سن‌دیه‌گو، وستون) رشته حسابداری پژوهش محور دارند و بقیه آموزش محور هستند. در ادامه نیز نتایج پژوهش نشان می‌دهد که تنها شش دانشگاه (هاروارد، کمبریج، یورک، کرنل، ملبورن، اراسموس روتردام) رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای را در کنار دوره‌های کارشناسی ارشد حسابداری مالی ارائه می‌دهند؛ این در حالی است که اکثر دانشگاه‌ها با عنوان حسابداری و مالی اقدام به ارائه دروس نموده‌اند.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

بررسی دوره‌های تحصیلات تکمیلی (کارشناسی ارشد و دکتری) حسابداری با تأکید بر حسابداری مدیریت حرفه‌ای در ۶ دانشگاه‌ها برتر (هاروارد، کمبریج، یورک، کرنل، ملبورن، اراسموس روتردام) نشان داد که به ترتیب دروس پایان‌نامه، روش تحقیق، آزمون جامع، حسابرسی و بیمه، مدیریت عملکرد استراتژیک، گزارشگری اخلاق و مسئولیت اجتماعی، مالیات، تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی پیشرفته، اقتصاد مدیریتی و حسابداری مدیریت پیشرفته از بیشترین فراوانی برخوردارند و این مهم حاکی از اهمیت این دروس در دانشگاه‌های برتر می‌باشد. همچنین، بررسی بیانیه‌ها و سرفصل‌های معرفی‌شده در CIMA (از جمله بیانیه‌های سال ۲۰۱۵ و ۲۰۱۷ انجمن حسابداران مدیریت خبره) حاکی از آن است که تعداد ۱۲ درس شامل مبانی اقتصاد تجارت، مبانی حسابداری مدیریت، اصول حسابداری مالی، مبانی اخلاق، حاکمیت شرکتی و قانون تجارت، مدیریت سازمانی، حسابداری مدیریت، گزارشگری مالی و مالیات، آزمون مطالعه موردی عملیاتی، مدیریت پروژه و روابط، حسابداری مدیریت پیشرفته، گزارشگری مالی پیشرفته و مدیریت استراتژیک بیش‌ترین توجه بیانیه‌ها و چارت‌ها را به خود اختصاص داده‌اند.

در ادامه نیز بررسی‌ها نشان داد که برخی از دروس ارائه شده در ۶ دانشگاه برتر از جمله مدیریت عملکرد استراتژیک، گزارشگری اخلاق و مسئولیت اجتماعی، مالیات، تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی پیشرفته، اقتصاد مدیریتی، حسابداری مدیریت پیشرفته، حسابداری پیشرفته مالی، حسابداری هزینه و کنترل مدیریت و مدیریت هزینه استراتژیک با سرفصل‌های CIMA مطابقت داشتند که این تطابق حاکی از اهمیت این دروس می‌باشد و بهتر است که در برنامه آموزشی حسابداری مدیریت حرفه‌ای در ایران گنجانده شوند. لذا، پس از بررسی برنامه آموزشی رشته حسابداری مدیریت در دانشگاه‌های ایران مشاهده شد که از ۱۷ عنوان درسی که در ایران ارائه می‌گردد، ۱۱ عنوان درسی (۶۵ درصد) با دروس ارائه شده در ۶ دانشگاه برتر و بیانیه‌های CIMA مطابقت دارد؛ بنابراین، نیاز است که در جهت هم‌راستا شدن با سیستم آموزش نوین و جهانی در رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای این درصد مطابقت بیشتر شود و از دروس دانشگاه-های منتخب و بیانیه‌ها و چارت‌های تخصصی CIMA استفاده شود. در این راستا، بر مبنای بیشترین فراوانی دروس در دانشگاه‌های مورد بررسی (ایران و خارج) و به ویژه دانشگاه‌های ارائه‌دهنده حسابداری مدیریت حرفه‌ای و تمرکز بر CIMA، لیست دروس پیشنهادی برای مقطع کارشناسی ارشد حسابداری مدیریت در ایران ارائه گردید. لیست پیشنهادی به شرح ذیل است:

الف). دروس اجباری شامل دروس ۱. روش تحقیق پیشرفته کمی و کیفی در حسابداری مدیریت، ۲. آمار و احتمالات، ۳. حاکمیت شرکتی و اخلاق حرفه‌ای، ۴. گزارشگری مالی و گزارشگری مدیریت، ۵. مالیات و استراتژی کسب و کار، ۶. مدیریت و ارزیابی عملکرد، ۷. کاربرد سیستم‌های

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

اطلاعاتی و فناوری‌های نوین در حسابداری مدیریت، ۸. مبانی حسابداری مدیریت، ۹. حسابداری مدیریت استراتژیک، ۱۰. مدیریت پروژه و روابط، ۱۱. حسابداری هزینه و سیستم‌های کنترل هزینه، ۱۲. تجارت دیجیتال در حسابداری مدیریت، ۱۳. حسابرسی و تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی، ۱۴. مدیریت ریسک، ابزارها و سیستم‌ها، ۱۵. سمینار حسابداری مدیریت، ۱۶. کارآموزی و ۱۷. پایان‌نامه است.

ب). دروس اختیاری نیز شامل ۱. کیفیت و بهره‌وری، ۲. نوآوری، ۳. مدیریت و گزارشگری پایداری و ۴. استانداردهای حسابداری بین‌الملل می‌باشد.

بررسی سرفصل‌های حسابداری مدیریت در ایران و لیست دروس پیشنهادی، نشان داد که دروس مبانی حسابداری مدیریت، حسابداری مدیریت پیشرفته، سیستم‌های اطلاعات، مدیریت و ارزیابی عملکرد، مدیریت پروژه، مدیریت ریسک، حاکمیت شرکتی، استانداردهای حسابداری بین‌الملل و پایان‌نامه تا حدود زیادی داری همپوشانی هستند اما در سرفصل‌هایی همچون حسابرسی و اقتصادسنجی (روش تحقیق) همپوشانی کمتری وجود دارد. همچنین، مشخص گردید که دروس و سرفصل‌های آمار و احتمالات، اخلاق حرفه‌ای، گزارشگری مالی و گزارشگری مدیریت، مالیات و استراتژی کسب و کار، فناوری‌های نوین در حسابداری مدیریت، حسابداری هزینه و سیستم‌های کنترل هزینه، کاربرد تجارت دیجیتال در حسابداری مدیریت، تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی، سمینار حسابداری مدیریت، کارآموزی، کیفیت و بهره‌وری، نوآوری و مدیریت و گزارشگری پایداری کاملاً جدید می‌باشند و نیاز است که در سرفصل‌ها گنجانده شوند.

لازم به ذکر است که با توجه به اهداف پژوهش حاضر مبنی بر برطرف نمودن نیاز دانشجویان نسل سوم در راستای کارآفرینی، کاهش شکاف بین تئوری و عمل در حسابداری و به‌ویژه حسابداری مدیریت و ارتقای مهارت‌های علمی، فنی و عملی دانشجویان، در لیست پیشنهادی، دروس عملی از جمله کارآموزی و سمینار حسابداری نیز در کنار دروس تئوری گنجانده شد. علت این امر آن است که در رشته حسابداری کارآموزی می‌تواند بسیار مفید واقع شود؛ زیرا با افزایش مهارت، دانشجویان را برای ورود به بازار کار مهیا می‌کند و اعتماد به نفس و اثربخشی در دانشجویان را نیز افزایش می‌دهد و موجب تقویت ارتباط صنعت و دانشگاه خواهد شد. این یافته‌ها با نتایج پژوهش‌های برلینر و بریسمن (۱۹۸۸)، بهیمانی (۱۹۹۴)، آلبرچ و ساک (۲۰۰۰)، پایسی و پایسی[1] (۲۰۱۰) و معالی و آل عطار (۲۰۲۰) مطابقت دارند. پایسی و پایسی (۲۰۱۰) در پژوهشی به مقایسه دانشجویانی که دوره‌های کارآموزی را سپری کردند با دانشجویانی که در این

1 Paisey & Paisey

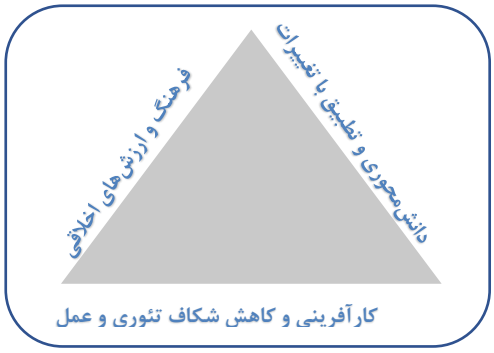
[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

دوره شرکت نکرده بودند، پرداخت و نتیجه‌گیری نمود که دوره‌های کارآموزی ابزار آموزشی سودمندی در ایجاد مهارت‌های انتقال‌پذیر در دانشجویان است.

اعتقاد بر این است هنگامی حسابداری مدیریت در ایران پیشرفت می‌کند و جایگاه واقعی خود را می‌یابد که بتواند معضلات مالی و مسائل سازمانی مربوط به مدیران را حل کند. لازمه این کار این است که حسابداری (به‌ویژه حسابداری مدیریت) مانند رشته پزشکی عمل کند و آموزش‌های دانشگاهی تغییر جدی یابند. این تغییر باید در ۲ جنبه صورت گیرد: ۱) در بُعد آموزش، دروس جدید و مرتبط با کسب و کار امروزی، در دانشگاه‌های ایران گنجانیده شود و ۲) بُعد عملی از قبیل کارآموزی و سمینار گزارش‌های عملی در حسابداری مدیریت فراگیر شود. اگر این تغییرات به عمل آید و مدیران بخش دولتی و خصوصی به این نتیجه‌گیری برسند که حسابداران مدیریت، اشخاص حرفه‌ای هستند و توانایی حل معضلات آن‌ها را دارند، استفاده از حسابداری مدیریت بیشتر خواهد شد و مزایای آن به مراتب بیشتر نمایان خواهد گردید.

در این پژوهش نیز سعی شد که تمام مهارت‌های فوق‌الذکر در قالب یک برنامه مدون علمی در دانشجویان حسابداری مدیریت حرفه‌ای تقویت شود. به‌طورکلی رویکرد حاکم بر بازنگری و ارائه برنامه آموزشی جدید در رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای در پژوهش حاضر در سه محور خلاصه می‌گردد؛ اول: دانش‌محوری و تطبیق با تغییرات، دوم: فرهنگ و ارزش‌های اخلاقی، سوم: کـارآفرینی و کاهش شکاف تئوری و عمل که این سه محور در شکل (۱) نشان داده شده‌اند:

شکل (۱). رویکرد حاکم بر بازنگری و ارائه برنامه آموزشی جدید در رشته حسابداری مدیریت حرفه‌ای
(منبع: یافته‌های پژوهش)

با توجه به آشکار شدن تأثیر مثبت کارآموزی در کاهش شکاف بین تئوری و عمل در حسابداری و به‌ویژه حسابداری مدیریت و ارتقای مهارت‌های علمی، فنی و عملی دانشجویان طبق مبانی نظری پژوهش و نتایج پژوهش، پیشنهاد می‌گردد که دروس کارآموزی و حتی سمینار در

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]
[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

سرفصل‌های جدید مقطع کارشناسی ارشد حسابداری مدیریت حرفه‌ای گنجانده شود. افزون بر این، پیشنهاد می‌گردد که با استفاده از یک روش ترکیبی، دانشجو را بر آن داشت که گزارش کارآموزی خود را در قالب کنفرانس به سمع و نظر سایر دانشجویان برساند تا مهارت‌های تعاملی و سخنرانی خود را افزایش دهد و سایر دانشجویان را از بازخورد پروژه کارآموزی آگاه سازد. ضرورت دارد برای تقویت برنامه آموزشی حسابداری مدیریت حرفه‌ای در سرفصل دروس تمهیداتی از جمله تقویت روابط عمومی، روحیه نوآوری و کار گروهی، تفکر خلاق و انتقادی در دانش‌آموختگان حسابداری اندیشه نمود. همچنین، مهم‌ترین پیشنهاد کاربـردی پژوهش حاضر ارائه همان لیست دروسی کـه مدنظر دانشگـاه‌های برتـر و CIMA می‌باشد، است. لذا پیشنهاد می‌گردد که کمیته تخصصی برنامه‌ریزی گروه حسابداری وزارت علوم، تحقیقات و فناوری از لیست مذکور جهت تدوین سرفصل‌های جدید مقطع کارشناسی ارشد حسابداری مدیریت حرفه-ای استفاده کند و سرفصل‌های فعلی حسابداری مدیریت را با توجه به یافته‌های این پژوهش تغییر دهند. در این لیست رسیدن به اهدافی همچون هم‌راستا شدن بـا سیستم آموزشی نوین دنیـا، تخصصی نمودن محتوی دروس حسابداری مدیریت حرفه‌ای و تقویت روحیه نوآوری و تفکر خلاق و انتقادی دانش‌آموختگان حسابداری دنبال شده است. به پژوهشگران آتی نیز پیشنهاد می‌گردد این موضوع را با تعداد نمونه بیشتری از دانشگاه‌ها مجدداً بررسی نمایند و از سایر نظام‌های رتبه‌بندی دانشگاه‌ها از جمله رتبه‌بندی آموزشی دانشگاه‌های جهان SJTU، نشریه نیوزویک، وبومتریک، فاکتور جِی، رتبه‌بندی دانشگاه ووهان و ... و همچنین، مقایسه با نتایج پژوهش حاضر نیز استفاده کنند

عدم وجود آرشیو غنی از افشای اطلاعات مرتبط با دوره‌های تحصیلی، سرفصل‌های آموزشی و چارت‌های مرتبط با این دوره‌ها در سایت دانشگاه‌ها و حذف تعدادی از دانشگاه‌ها به دلایلی از جمله لاتین نبودن (محلی بودن) زبان سایت اینترنتی دانشگاه که اغلب از کشورهای چین، ژاپن و کره جنوبی (از جمله موسسه پیشرفته علم و تکنولوژی در کره جنوبی، دانشگاه یائو تونگ شانگهای چین، دانشگاه توکیو در ژاپن، دانشگاه ملی سئول در کره جنوبی و ...) بودند؛ از محدودیت‌های مهم پژوهش حاضر بشمار می‌آیند.

۸- منابع

استانداردهای بین‌المللی آموزش حسابداری (۱۳۹۰). **سازمان حسابرسی**، تهران.

باغومیان، رافیک؛ حجت محمدی و آزاد عرب‌زاده. (۱۳۹۴). رفع شکاف بین تئوری حسابداری و نیازهای عملی حسابداران در بازار کار و نقش آموزش حسابداری. **مجله حسابرس** ۸۱(۳): ۸۲-۸۶.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

بزرگ‌اصل، موسی، حلیمه رحمانی و افسانه رفیعی. (۱۳۹۲). مقایسه دوره دکتری حسابداری در دانشگاه‌های ایران با دانشگاه‌های آمریکا. **یازدهمین همایش ملی حسابداری ایران**، مشهد.

رضوانی، روح‌الله. (۱۳۸۹). تحلیل محتوا. **پژوهش** ۲(۱): ۱۵۶-۱۳۷.

رفیعی، افسانه، و محمدحسین صفرزاده. (۱۳۹۰). بازطراحی آموزش حسابداری مدیریت. **حسابرس** ۵۳: ۹۸-۹۰.

صالحی، مهدی؛ فرزانه نصیرزاده و وهاب رستمی. (۱۳۹۳). چالش‌های آموزش حسابداری در ایران از دید شاغلین حرفه و مراجع دانشگاهی. **دانش حسابرسی** ۱۴(۵۴): ۸۷-۶۷.

صفری گرایلی، مهدی، و یاسر رضائی پیته نوئی. (۱۳۹۵). ارائه الگویی برای شناسایی و رتبه‌بندی مهارت‌های موردنیاز دانش‌آموختگان حسابداری. **فصلنامه حسابداری مالی** ۸(۳۲): ۱۰۵-۸۳.

طبیبی، سید جمال‌الدین؛ محمدرضا ملکی و بهرام دلگشایی. (۱۳۹۰). **تدوین پایان‌نامه، رساله، طرح پژوهشی و مقاله علمی**. تهران: فردوس.

میردریکوند، فیروز؛ غلامرضا حاجی‌حسین‌نژاد؛ مجید علی عسکری و مرزبان ادیب‌منش. (۱۳۹۴). بررسی تأثیر روش تدریس فعال بر عملکرد تحصیلی دانش آموزان در درس علوم پایه سوم راهنمایی شهر اندیمشک. **پژوهش در برنامه‌ریزی درسی (دانش و پژوهش در علوم تربیتی – برنامه‌ریزی درسی)** ۱۲(۲۰): ۱۴۴-۱۳۳.

نمازی، محمد، و سعیده دهقانی. (۱۳۹۷). سازه‌های مؤثر بر آموزش حسابداری مدیریت: ارائه راهکارها، **شانزدهمین همایش ملی حسابداری ایران**. دانشگاه اصفهان، ۴ و ۵ مهرماه. ۳۰۴-۳۲۶.

نمازی، محمد؛ حسین رجب‌دری و اعظم روستامیمندی. (۱۳۹۶). بررسی تعداد و تحلیل محتوای مقاله‌های مرتبط بااخلاق حرفه‌ای حسابداری در ایران. **پیشرفت‌های حسابداری** ۹(۱): ۲۲۶-۱۹۲.

نونهال‌نهر، علی‌اکبر، و منوچهر رحمتی‌قورولو. (۱۳۹۰). بررسی شکاف بین دیدگاه‌های دانشگاهیان و شاغلین اجرائی حسابداری مدیریت در اولویت‌بندی مفاهیم و تکنیک‌های آن. **حسابداری مدیریت** ۴(۱): ۱۲۲-۱۰۳.

Agbiogwu, A.A. (2010). Bridging the Gap between Accounting Theory and Practice: the Role of Accounting Education. **Multidisciplinary Journal of Academic Excellence** 11(1): 1-7.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

Ahadiat, N., & R.M. Martin. (2015). Attributes, Preparations, Andskills Accounting Professionals Seek in College Graduates for Entry-Level Positions Vs. Promotion. **Journal of business and accounting** 8(1): 179-190.

Albrecht, W.S., & Sack, R.J. (2000). **Accounting Education: Charting the Course Through a Perilous Future**. Accounting Education Series No. 16. Sarasota, Florida: American Accounting Association.

Bhimani, A., & M. Keshtvarz. (1999). British management accountants: strategically oriented?. **Journal of cost management**, 13(2): 25-31.

Biggs, J. (2003). **Teaching for Quality Learning at University**. Buckingham: The Open University Press

CIMA Certificate in Business Accounting. (2015 and 2017). Chartered Institute of Management Accountants.

De Araujo, A.M.P., & V.G. Slomski. (2013). Active Learning Methods—an Analysis of Applications and Experiences in Brazilian Accounting Teaching. **Creative Education** 4(12): 20.

Doran, J., M. Healy, M. McCutcheo & S. O'Callaghan. (2011). Adapting Case-Based Teaching to Large Class Settings: An Action Research Approach. **Accounting Education: An International Journal**, 20(3): 245–263.

Ellet, W. (2007). **The Case Study Handbook: How to Read, Discuss, and Write Persuasively about Cases**. Boston, MA: Harvard Business School Press.

Flynn, A.E., & J.D. Klein. (2001). The Influence of Discussion Groups in a Case-Based Learning Environment. Educational **Technology Research and Development**. 49(3): 71–86.

Healy, M., & M. McCutcheon. (2008). Engagement with Active Learning: Reflections on the Experiences of Irish Accounting Students. **Irish Accounting Review** 15(1).

Hsu, C.C., & B.A. Sandford. (2007). The Delphi Technique: Making Sense of Consensus. **Practical Assessment, Research, and Evaluation** 12(1): 10.

Jones, E.A. (2014). Examining the Influence of Structured Collaborative Learning Experiences for Graduate Students. **Journal on Excellence in College Teaching** 25(3&4): 163–175.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

Kondracki, N.L., N.S. Wellman & D.R. Amundson. (2002). Content Analysis: Review of Methods and Their Applications in Nutrition Education. **Journal of nutrition education and behavior** 34(4): 224-230.

Li, Z., & N. Huang. (2020). Dock with International Standards & Develop Sino-Foreign Cooperation—Reform and Exploration of Accounting CIMA Program. In 2019 3rd International Conference on Education, **Economics and Management Research** 188-192.

Light, R.J. (2001). **Making the Most of College: Students Speak Their Minds**. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Lin, C.C., & A.P. Chen. (2002). Generalization of Yang Et Al.'S Method for Fuzzy Programming with Piecewise Linear Membership Functions. **Fuzzy Sets and Systems** 132(3): 347-352.

Loeb, S.E. (2015). Active Learning: An Advantageous yet Challenging Approach to Accounting Ethics Instruction. **Journal of business ethics**, 127(1): 221-230.

Maali, B., & A.M. Al-Attar. (2020). **Accounting curricula in universities and market needs: The jordanian case**. SAGE Open, 10(1), 2158244019899463.

Mauffette-Leenders, L.A., J.A. Erskine & M.R. Leenders. (1997). **Learning with Cases**. London, ON: Ivey Publishing.

Mclean, T. (1988). Management Accounting Education: Is Theory Related to Practice. **Management Accounting** June, 44.

Moorthy, M.K., O.O. Voon, C.A.S.B. Samsuri, M. Gopalan & K.T. Yew. (2012). Application of Information Technology in Management Accounting Decision Making. **International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences** 2(3): 1.

Neuendorf, K.A. (2002). **Defining Content Analysis**. Content analysis guidebook. Thousand Oaks, CA: Sage.

Paisey, C., & N.J. Paisey. (2010). Developing Skills via Work Placements in Accounting: Student and Employer Views. **Accounting Forum** 34(2): 89-108.

Purnamasari, F., S.F. Putri & N. Azizah. (2019). The Essentials of Studies on IT and Management Accounting. **In Journal of International Conference Proceedings** 2(1): 37.

Scapens, R.W. (1983). Closing the Gap between Theory and Practice. **Management Accounting** 61(1): 34-36.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]

Shariati, M., G. Talebnia & R. Royaee. (2020). Metacognition and Decision Making in Management Accounting Students. **International Journal of Finance & Managerial Accounting** 4(16): 65-74.

Siegel, G., & C.S. Kulesza. (1996). The Coming Changes in Management Accounting Education. **Strategic Finance** 77(7): 43.

Sugahara, S., & R. Wilson. (2013). Discourse Surrounding the International Education Standards for Professional Accountants (IES): A Content Analysis Approach. **Accounting Education** 22(3): 213-232.

Ullah, S., D. Kimani, Y. Bai & R. Ahmed, R. (2018). Assessing the Design of Accounting Modules across UK Higher Educational Institutions. **Cogent Business & Management** 5(1): 1510717.

Zhang, Y.F., M. Namazi, Y.Q. Guo & X. Li. (2020). Finance Business Partnering and Manufacturing Firms' Performance: A Mediating Role of Non-Financial Performance. **Journal of Business Economics and Management** 21(2): 473-496.

[Downloaded from qfaj.mobarakeh.iau.ir on 2026-11-16]

[DOR: 20.1001.1.23452617.1399.12.48.2.8]